

Prilozi za poviest protestanata u Hrvatskoj.

U sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 25. studenoga 1892. god.

PRIODČIO AKADEMIK RADOSLAV LOPAŠIĆ.

Luterova nauka prodirala je polovicom šestnaestoga vieka sa tri strane u Hrvatsku. Na zapadu dolazila je iz Istre, naročito s Kopra, pod okriljem vrlo uglednih pobornika Matije Frankovića (Flaccius), Pavla Vergerija i biskupa Senjskoga, a poslije nadbiskupa Spljetskoga, poznatoga Marka Antuna Dominisa. Od sjevera širilo se Luterstvo iz Kranjske i Štajerske, u kojih je zemljah gotovo sve plemstvo bilo prigrllilo Luterovu nauku, starajući se mnogo za to, da tu nauku razprostire i po Hrvatskoj i u ostalih slovinskih zemljah tadanjega turskoga carstva. Napokon unesena je nova vjera i po Luterovoj i po Kalvinovoj nauci u gornju i u dolnju Slavoniju, i to oko Mure i Drave pod zaštitom knezova Zrinskih, tadanjih gospodara Medjumurja, a dole niže oko Osieka i na Dunavu pod okriljem turske vlasti, koja je volila protestante, nego li Rimu i Beču vazda sklone katolike.

Oduševljeni zatočnici nove vjere nastojali su steći što više vjernika medju Hrvati živom rieči i poukom na materinjem jeziku, starajući se za štampanje potrebnih vjerskih knjiga, ponajviše prijevoda iz latinskoga i njemačkoga jezika, stvorivši čitavu protestantsku literaturu na hrvatskom jeziku glagolskimi, ćirilskimi i latinskim pismeni.

Već dosadašnjimi publikacijami o protestanstvu, naročito onimi, što su izašle u novije doba u spisih Bečke učene akademije, kranjskoga historičnoga društva, zatim u knjizi Ivana Kostrenčića: „Beiträge zur Geschichte der prot. Literatur der Südslaven“, u Dimitzovoj poviesti Kranjskoj, pa u časopisih za poviest i starine Trsta i Istre, te u Ljubićevom opisu života Marka Antuna Dominisa (Rad, knj. X. i Starine, knj. II. i IV.), napokon i u nekih sitnijih člancih u „Starinah“, ima obilna gradja za proučavanje i spoznanje protestantskoga pokreta medju južnimi Slaveni i o stanju, zamašaju te vrijednosti cjelokupne hrvatske protestantske literature. Nešto gradje za poviest protestanata u Hrvatskoj, navlastito u hrvatskoj i slavonskoj vojničkoj krajini, imadu i moji spisi: „Karlovac, poviest i mjestopis“, pa „Prilozi za poviest Hrvatske 16. i 17. vieka iz štajerskoga arhiva u Gradcu (Starine, knj. 17 i 19)“. Za poznavanje

razvitka protestanstva u Slavoniji za doba turskoga vladanja donio sam ja nešto svjetla u svojoj knjizi: „Dva hrvatska junaka“, naročito u životopisu fra Luke Ibrišimovića. Obilniju gradju za taj predmet prikupio je pako prof. Tade Smičiklas, objelodanivši ju u „Spomenicah o Slavoniji u XVII. veku“.

Nastojeći budućim piscem naše političke i kulturne poviesti podati još daljnjih viesti o protestanstvu u Hrvatskoj, prikupih iz svoje zbirke u jednu rukoviet ovo nekoliko bilježaka i listina, koje niesu, na koliko znadem, još nikada štampane, a po svojem sadržaju vriede, da se na svjetlo iznesu. Ima tih priloga, neuračunav opazke, učinjene na nekojih prilogih, ukupno 27, i to za vrieme od god. 1557, pak uključivo do g. 1712.

Prilozi počimlju sa pismom prosvietljena Filipa Melanchtona od 25. julija 1557, kojim taj čuveni čovjekoljub preporučuje hrvatskoj gospodi zemljaka im (Illyricum) Ivana Drugnića na povratku u domovinu, gdje se njegovim (hrvatskim) jezikom govori, a gdje je rad crkvi poslužiti (Pril. I). — Za našu literarnu i u obće kulturnu poviest jesu zanimljivi spisi (Prilog II, III, IV.), što se tiču podpore podieljene od štajerskih staleža za tisak hrvatske biblie. Ovi spisi popunjuju spomenike o tom predmetu, koji su tiskani u Kostrenčičevih „Beiträge“ i u „Notizenblattu“ Bečke učene akademije od g. 1852. Tu se čita s pravom utjehom, kako su prije tri sta godina štajerski Niemci liepo shvaćali kršćansku ljubav nerogoboreći proti hrvatskom, i u obće slavenskom jeziku, kao što to čini njihova pustopašna potomčad današnjega tobože naprednoga vieka, već podupirući tisak vjerskih knjiga i na hrvatskom jeziku i njima nepoznatim pismom. Kao što je bilo hvalitelja Dalmatove i Konzulove hrvaštine u prievodih crkvenih knjiga, (Vidi pohvale iz Metlike i iz ostale Hrvatske u Kostrenčičevih: Beiträge.); isto tako bilo je već onda ljudi (fratar Bihaćki), kojim se nije svidjalo hrvaština protestantskih knjiga (pr. V). — Pod daljnim brojem (VI) sliede nekoje bilješke o luterskih prodikatorih u okolici Karlovca i u ostaloj Hrvatskoj. Ponajviše bili su to svećenici, koji su služili kranjskoj i štajerskoj gospodi na hrvatskoj krajini, propoviedajuć njemački. Takov propovjednik dolazio je tja u Bihać za volju tamošnjih kapetana, koji bijahu većim dielom Niemci ili ponjemčeni Slovenci. — Pismo prodikatora Petra Lukšića, rodom izpod Ozlja (prilog VII), jedine je do sada nadjeno hrvatsko pismo protestantskoga svećenika. Lukšić bio je uz Grgura Vlahovića, rođena Ribničanina, glavni navjestitelj Luterove nauke oko Ozlja i Ribnika. Najzad morao je Lukšić svoju domovinu ostaviti; ali je i kašnje nakon više godina iz Krupe kod Metlike svoje vjernike i u Hrvatskoj pohađjao, kako se to vidi iz oporuke kneza Franje Herendića, pisane u Bubnjarcih g. 1597. Na toj oporuci podpisan je medju ostalimi svjedoci i „gospodin Petar prodikator“. (Acta croat. str. 304). — Tvrdja Karlovačka bila je protestantom sigurnim zakloništem mnogo godina, pa i poslije vremena, iza kako su protestantski popovi izagnani iz Kranjske i ostale Hrvatske. Kukuljević zabilježio je viest (ja joj nemogoh na vrelo

naici), da je još g. 1640. postojala protestantska crkva u Karlovcu, a pojedini protestanti služili su u Karlovačkoj vojsci još za generalovanja kneza Vuka Frankopana Tržačkoga¹. Pače i knez Petar Zrinski držao je na svojih imanjih u okolici Karlovačkoj protestante Zmajlovića i Druzgaja kao svoje službenike². Svakako je čudo, da su Karlovački vojnici još g. 1594, kad se svuda po nasljednih austrijskih pokrajinah, a i na hrvatskoj krajini, konačno izkorjenjivala i zatirala protestantska sliedba, nastojali o gradnji nove protestantske crkve. Rečene se gradnje tiču tri priloga ove zbirke (X, XI, XII) — I u Koprivnici, tada tvrdji slavonske krajine i sjelu kapitanata, održali su se protestanti malo ne do polovice sedamnaestoga vieka, kako to prilozi XIII i XIV svjedoče. — Medjumurje bilo je pod zaštitom knezova Zrinskih, a revnim djelovanjem vjerovjestnika, župnika Mihailja Bučica, koncem šestnaestoga vieka gotovo sasvim predobljeno za novu vjeru, a da se katoličtvo ipak po nešto uzdržalo, zasluga je hrvatskih Paulina kod svete Jelene u Čakovcu, kojim nije imponovao ni sjaj ni ugled možnih knezova Zrinskih. Pošto je g. 1623. za rukom pošlo prioru Čakovačkoga manastira, Ivanu Bakiću, poduprtu personalom Tomom Mikulićem, da od Luterstva odvratu mladjaha Jurja Zrinskoga, sina starijega Jurja i da ga predobi za katoličtvo, prigrljše na skoro i u malo godina i ostali Medjumurci staru katoličku vjeru. Biskupi Zagrebački nastojali su iz petnih žila posve iztriebiti Luterovu sljedbu po celom obsegu Beksinskoga i Varaždinskoga arhidjakonata, o čem govore prilozi XVI, XXI, XXII i XXIV. — Znamenita je bila obitelj plemića i baruna Malakocia. Oni potiču po svoj prilici iz Medjumurja, a neima sumnje, da im je pravo hrvatsko ime glasilo Mlakovački, te da je tijekom vremena pomagjareno, kao što se to dogodilo i kod imena mnogih drugih čisto hrvatskih porodica medju Savom i Dravom. Izviestno je pako, da su Malakoci bili porietlom Hrvati, i da su medju sobom hrvatski govorili i pisali. Veoma možan i ugledan bio je Nikola M., medju ostalim vlasnik velikih dobara Susedgrada i Stubice. On je bio oženio udovu Nikole Zrinskoga, brata bana Jurja, rođenu grofinju Sechyevu, postavši tako srodnik knezovom Zrinskim. Po Susedu pisao se barunom od Susedgrada, vjeru je pako sliedio Luterovu. Nije čudo, da je revni Zagre-

¹ General Vuk Frankopan Tržački preporučio je 27. novembra 1628. barunu Jurju Galleru, tajnom savjetniku, da se u Tounju po smrti Jakova Paradeisera imenuje kapetanom „Ivan Gal, koji da je za tu službu vrlo sposoban i na Krajini popularan: allain die ainige Sorg ist bei dem guten Cavaglier, herrn Gallen dise, das er der evangelischen religion zuegethan und desswegen nicht gehört zu werden befürchte. Zugegen den h. bruedern in vertrauen, habe ich noch vor disem lengst gespürth, das er beraith auf gueten weeg, allein das ihm guete geistliche leute vermangeln, die ihm den irthum etwas erleuterten. Gal bude imenovan kapetanom, a Vuk Frankopan izviesti 9. januara, da ga je instalirao u Tounju. (Izvornici u Ljubljanskom Rudolfinu.)

² Kaštelan Ivan Zmajlović umro je u Primorju, te je pokopan u crkvi sv. Nikole pod Bučevom kod Grižana. Od te crkve su odrješiti primorski katolici zazirali, te je ona ostala i kašnje pusta.

bački biskup Benko Vinković, poznat kao prijatelj i štitnik čuvenoga Jurja Križanića, nastojao predobiti možnoga baruna za katoličtvo. Kako je Vinković oduševljeno o tom radio, svjedoče prilozii XVII. i XVIII., da li je pako uspio, niesam našao zabilježeno. — Biskup Zagrebački Martin Borković učinio je sve što je mogao, da očisti svoju diecezu od inovjerstva, držeći u tu svrhu sa svojim klerom biskupsku sinodu i izdavajući shodne i energične upute svakom zgodom, gdje je trebalo kat. vjeru zaštititi i inovjernike predobiti ili ih pako odstraniti. Čovjekoljubje i brigu za svoje stado pokazuje pismo rečenoga biskupa od 29. marta 1686, kojim pozivlje grofa Mirka Erdeda u očigled županijske skupštine Varaždinske, da nastoji uvesti redoviti sud za coprnice, da ih neuکا svietina sama nehvata i nepali. (Pril. XIX, XX, XXIII, XXV.) — Jedva će biti poznato, da je još g. 1712. u Podravskom Drnju bilo protestanta i da je trebalo tamo namjestiti kat. kapelana radi toga, da žitelji Drnja neidu preko Drave do protestantskoga prodikatora. Drnjani bijahu u Hrvatskoj po svoj prilici posljednji protestanti hrvatskoga plemena, dok u Slavoniji ima još i sada jedna protestantska župa starih Slovinaca (Hrvata) kraj Vukovara. Ostali slavonski protestanti i stariji i noviji došli su ponajviše iz Ugarske, te su po narodnosti osim Slovaka ponajviše Niemci i Magjari. Stariji protestanti u Slavoniji stigoše u zemlju u doba turskoga vladanja; ali im je nakon revindikacije Slavonije ponajviše traga nestalo.

Hrvatski prodikatori i pored hrvatskoga svetoga pisma nemogoše odoljeti još hrvatskijim glagolskim popovom, kojim je bio narod vazda odan, a zamašniji napredak Luterove nauke zapriečiše sama njemačka gospoda na krajini, nastojeći uz protestanstvo osnovati i učvrstiti takodjer njemačko gospodstvo u Hrvatskoj, dodijajući do zla boga hrvatskim staležom i svemu narodu hrvatskomu. Proti ovim siledžijam, koji bijahu jur zaokupili više od polovice zemlje, oprla se čitava kraljevina, a kad jih je srećom nestalo, nitko nije za njimi žalio.

Spomenike u ovoj zbirci priobćene nadjoh dielom u Gradačkom i Ljubljanskom zemaljskom arhivu, dielom ih pako prepisah u nadbiskupskom arhivu u Zagrebu. Nekoliko spisa prikupih i sam po privatnih arhivih. Nalazište je zabilježeno kod svakoga pojedinoga komada.

Kod tiskanja ovih priloga držah se pravila, poprimljenih jur kod mojih prijašnjih publikacija.

I. 1557 julija 25. *Filip Melanchthon preporučuje Ivana Drugnića na povratku u domovinu.*

S. D. Omnibus lecturis has literas. Vsitata sunt ecclesiae exilia, vt cogitamus de primorum parentum exilio et de filio Dei, qui exul propter nos fuit, vt nos in patriam coelestem reducat. Huius autem Johannis Drwghnyczy, Illyrici posthumj exilium eo tristius est, quia patriam eius Thurci tenent. Modeste vixit Argentoratj et apud nos, et nunc redire in ea loca cogitat, vbi lingua eius intelligitur et seruire ecclesiae Dei cupit. Quare omnes honestos viros oro, vt ej hospitalia offitia praebeant. Has elemosinas Deo gratas esse scimus et certum est, Deum vicissim benefacere ijs, qui erga pios exules benefici sunt. Datae die Jacobi apostoli, filij Zebedej et Salomes, 1557. Philippus Melanchthon, manu propria.

Iz vana kasnije pripisano: Comendatio repatriantis.

Izvornik u mojoj zbirci.

II. U Ljubljani 1561 augusta 8. *Primuž Trubar priobčuje štajerskim staležem, da nastoji izdati prievode svojih slovenskih knjiga obće slavenskim hrvatskim jezikom, koji se govori u više kraljevina i zemalja i moli u tu svrhu podporu za tisak knjiga.*

Wolgeborn, edl. gestrenng, ernuest, vnd gepietundt herrn. Mein gepoth gegen Got sambt geflissnen und willigen diennsten zuuor. E. g. wissen on zweiff der schwären purdt, so ich anfangs mit vnnserer landt Windisch ober mich genumen, vnd nunmalls durch hilff des Allmechtigen dieselb laut beiglegts drukhters registers, wie e. g. hiebey derselben original sehen, mit hilff frumer Cristen in Windischen drugkh bracht. Daruber ist fur guet angesehen worden, souill dise Windisch mit iren angehengkhten werchen betrifft, in di Glagola, vnd von dannen in di Cschirulica zu vbertragen der hoffnung, das durch solche haubt Windisch die armen Cristen in gantzzer Turkhey, allda dann solche schrifftn vnd sprachen gemain vnd gangig sein, in irer gewissen zu trössten vnd zu Cristlihen glauben zu bringen, dardurch die eer Gottes ausgeprait vnd dem teuffl vnd Turkhen sein macht geschwecht wurde. Weil ich aber diser hohen sprachen vnd schriften nit leuffig, hob ich mich durch annder diser sachen verstenndig beworben, vnd die Glagola zu ain ganntzen volligen drukh von neuen peraiten, schnaiden vnd giessen lassen. Dauon der khlein catekismus Lutherj zum anfang gedrukht ist, den ich e. g. auch hiemit vberschikh, der auch an mer ortten probt vnd ybersehen worden. Das man numalls obgelmelte meine

Windische puecher vill gewarsamer in die Khrobatic sprach, wie mans nennt, pringen mag, so aber di hoch Windisch vnd in mer khunigreichen vnd lannden gängig ist. Solch werch dermassen zu vbertragen, bedarff in diser sachen hoch erfarnе frume Cristen, vnd darzue nit ains khlainen uncosstens, darinn man numales mit den vbertragen ist. Vber das ist weiter geratten vnd für guet angesehen worden, die Tschirulica auch anzurichten in solcher hoffnung, das durch dise paide allte geschrifften, wie woll es nahent ain sprach, der Cristenhait vnd zu auspraitung des euangeli merkhlich hellfen wurden. Darinn ist auch numalls so weit gearbait, das man die peraitung auch aines völligen druckhs nit mit khlainen vncosten gerichtet hat. Darvon e. g. numals den anfangg vnd das alphabeth zu ainer prob sehen vnd ich pin in arbait, durch hillf frumer Cristen solchen abdruckh, ob der genuegsamb pey diser sprach vnd schrifften verständigen zu erkundigen, alls bey denen Vskhokhischen priestern, Khrabatten und andern der ortten gegen Wossen vnd gegen Dalmatien, von S. Veiten am Phlaumb, Zenngern vnnnd Issterreichern, und durch Wien auff allerlay weeg von Sirffen vnd andern. Wie woll ich der sachen zu vnuerstenndig vnd vngenuegsamb, auch der arbeit mued vnd gefär des lebenndigen gepredigten euangeli zugewartten, darinnen ich von ainer ersamen lanndschaft hieher erfordert, so mag ich doch auff souill anhalten, vnd mitten in disem werch nit ablassen, sunder durch anhalten frumer Cristen ditz hoch werch fortzutreiben gedrunge pin. Man bedarff aines setzers in disen baiden schrifften, den muess ich mit schwären vncosten, gefar vnnnd per contrabando von Venedig haben. So erpieten sich der Vskhokhen priester, die dann vnserer religio vill näher vnd ee zu bekehren sein, alls di Bābstler, aus irem mitte aine oder zwo taugliche personen zum transferiern vnd allerding zum druckh zuratten. Gwarr auch andere namhaffte personen, der man zu disem werch nit geratten mag. Vnnnd solches alles, wie obseet, pedarff grosses costens, von mer orten vnnnd lannden, wie e. g. zu bedengkhen haben. Dann ain ainige hanndt wurd des nit erschwingen, derhalben ist hieuor bey e. g. durch guethertzige Cristen vmb hillf in meinen namen angehalten worden. Mir ist auch e. g. radschlad furkhumen, darinn e. g. etwas zwaifft, des dann von e. g. weisslich vnd wolbedacht ist. Vnnnd ich gar khein zweiffl hab, wo e. g. der sachen recht pericht vnd mich auff richtiger pann befinden, e. g. werden zu solchen hohen werch ir gehilff auch thuen. Nach dem auch solh Ausgaben des setzers vnnnd anderer personen, so ich auff Tubingen zuefertigen soll, auf mich wachsen, so bith ich e. g. vmb derselben Cristliche hillf, mir dieselbe durch herrn Hannsen Khissl, Röm. khay. mt etc. khriegszallmaister, durch ain schreiben richtig zu machen. Der dann vrpittig ist, mir dasselbe hie zuerlegen vnd neben annderer zallung wider von e. g. zuemphahen. Vmb solch guet werch vnnnd hillf ich nit allain e. g., sondern khun. wurde vnnnd andere hohen potentaten, fursten vnd stānnden sambt herrn Hansen Vngnaden, der sich wārllich in diser sachen hoch befeisst,

aufrichtige erbere raittung thuen will. Dauon werden e. g. zuuordrist die belönung von Gott dem Allmechtigen haben, vnd ja woll mit embsigen gepeth zu Gott für diser lanndt gross obligen der Gränitz beflissen sein zu pitten. Dattum Laibach, den 8. augusti anno im 61. F. g. vntherthanige caplan Primus Truber, der landschafft in Krein prediger.

Iz vana: Den wolgebornen gestrengen, edlen vnd ersamen herrn, herrn, ainer ersam. löblichen landschaft in Stayer verordneten.

Izvornik sa vlastoručnim podpisom Primuža Trubara u zem. arhivu u Štajerskoj, Miscellanea, fasc. 8. br. 17. — Osim Kostrenčičevih Beiträge etc. govori o štampanju hrvatskih protestantskih knjiga takodjer i korespondencija Trubarova, tiskana u Notizenblatu Bečke akademije od g. 1852. Naročito je zanimljivo pismo Trubarovo od 2. januara 1560., upravljeno cesaru Maksimilijanu. U njem piše Trubar medju ostalim, da je prodikao u Loki kod Račaha, u Starom trgu (Täffer), u polju kod sv. Jarneja (iza Žumbrka), ali da su ga osobito bosonozi fratri i kašnje Nikola Jurišić, zem. kapetan u Kranjskoj, progonili, uzevši mu imanje, knjige i dohodke. On je želio, da se biblia i druge koristne knjige prevedu u »Windische i Krabatische Sprache«, jer bi se tako moglo za krstjanstvo spasti mnogo tisuća ljudi u stranah prama Turskoj. Moli, da se štamparija u Tübingu opet otvori, i da mu se dodieli osim Štefana Konsula iz Buzeta (Pingventa) »noch ein geborner alter man, der Crobatischen sprach und geschriftten wol gelerth und erfarn, er sey priester oder lay«. Iz početka neka se netroši mnogo, dok se nepošalje u Hrvatsku, Dalmaciju i u Bosnu štampani katekizam ili evanđelje, pisano Crobatisch. Prievod biblije u »Crobatische sprach«, oteže Vergerius već 4 godine, a uzrok je tomu, što on pravo ne zna ni govoriti slovenski ni hrvatski, a kamoli prevadjati. »Aber dess abgemelten Steffan dolmetsche und Crobatische geschrift ist von vielen Crobatischen priestern und layen gelesen und aprobt, und durch hülfe eines verstendigen Crobaten ine und mich (den Gott lob ich verstehe die Crobatische sprach, wie alle Crainer und Metlinger zimlich wol).

III. U Ljubljani 1561. augusta 16. *Staleži kranjski preporučuju štajerskim staležem Primuža Trubara, koji polazi u Tübingu radi štampanja hrvatskoga svetoga pisma, i mole, da taj podhvrat pomognu.*

Hoch vnd erwirdig, wolgeborn, edel, gestrenng vnd ernuest, sonder lieb herrn freundt vnd nachparn, euch seind vnser willig geflissen dienst yederezeit zuvor. Vnns hat der erwirdig herr Primus Trueber, den wir nach vil bemüehung vnd anhalten von seinen pharrambt von Kemppten zu vnserm vnd gemainer lanndschafft prouisionirten predicanten herein bewegt, zuerkhenen geben, nachdem er zu dem Crabbatischen vnd Ziruleschen trukh der heyiligen schrift (darzue dann die khuniglich wird zu Behaim, herzog zu Wirtemberg vnd anndere, auch wir bissher vnser hilff geraicht) verschiner zeyt euch durch ain supplication vmb ewer Christliche hilff bittlich ersuechen lassen, vnd dieweyl er aber euch vnbekannth, war dasselb aus ain zweyfel, ob seinem anzaigh glauben zu geben war oder nicht, vnd nachdem etwo hieuer ain person vnnder ainen solchen schain vnd furgeben mit betrug für euch khomen, bis auf mehrern bericht vnd kundtschafft eingestellt worden. Derrwegen er vns vmb kundtschafft vnd zeugnus an euch zu schreiben gebetten, warumben vnd mit was Christlichen eyfer nun solch werch des truckhs mit willen vnd wolmainung hochgedachter khunighlichen wird vnd herzogen von Wir-

tennberg, auch mit anderer furderung furgenommen vnd angefangen worden, das habt ir aus gedachts herrn Truebers anbringen nach lengs zuuersehen. Wir haben auch vermelttem herrn Trueber noch vor seiner hieherkhonnfft erlaubnus bewilligen muessen, nach angefangenen vnd angeruhtem predigambt ime auf ain zeyt lang widerumb zu vergönnen, hinaus in das lanndt Wirtenberg zu befurderung solches truckhs zu raisen, wie er dann solche rais, als baldt er die Crabbatischen vnd Bossnischen personen, deren er noch zu solchen werch bedurfftig, zu im bringt, die wir dan auf vnsern uncossten hinauss zu furdern bewilligt furnemmen wirdet. Dieweyl dann aus solchen werch vil guets zu verhoffen, welches durch Gottes hilff vnd mittl vilen guetherczigen personen, die yeczundt vnnder des Turgkhen joch vnserer feindt seindt, vnd disen geangstigten lannden zu hayl khomen mag, stellen wir in kainen zweifel, ir werdet hierauf auch ewer Christliche hilff erzaigen. Was euch auch gedachter herr Primus Trueber hinfur zueschreibt, dem mögt ir als ain fromben Christlihen priester vnd predicanten, der noch bey zeyten Herrn Christoffen Raubers vnd herrn Franncezen Caczianers, bishouen zu Laybach, auch vunder bishouen Urbano, neben herrn Paulo Wiener das predigambt verwallten vnd vor vierzehn jaren vmb der warheit willen sambt dem herrn Paulo Wiener von gedachten herrn bishouen Urbano verfolgt vnd vertriben worden, der auch vmb seiner aufrichtigkeit, gotseliger leer vnd gueten wandels willen von meniglichen geliebt ist, vngezweifelt gänzlich glauben seczen. Die gnad des allmechtigen sey mit vnns allen. Datum Laybach, den sechzehennenden augusti anno im ainundsechzigisten. N. die herrn vnd landleutt des fürstenthumbs Crain, so in gegenwürtigen hofthaidung alhir versambelt.

Iz vana: Den hoch vnd erwirdigen, wolgebornen edlen, gestrengen vnd ernuesten, auch ersamen vnd weisen herrn N. ainer ersamen lanndsschafft des löbliches fürstenthumbs Steyer verordneten.

Izvornik u štaj. zem. arhivu, Miscellanea, fasc. 8, br. 17.

IV. U Gradcu 1561. augusta 28. Štajerski staleži priobćuju Kranjskim staležem, da su dozvolili 100 talira za tiskanje hrvatskih knjiga.

Eerwiediger herr, besonder lieber freundt. Euch sein vnser freundlich willig dienst zuuor. Eier schreiben des datum steet Laibach den 8 tag dits monats augusti haben wir empfangen vnd daraus euer Christlich furnemen von wegen des Crabatichen druckhs mit mereren verstanden. Der allmächtig Gott well euch sein gnad vnd segen darzue verlechen vnd mitthaillen, damit ir solch nuczlichs vnd Christlich werckh euren furnemen nach mit dem eehisten ins werkh bringen vnd vollenden muget. Vnd geben euch zuuernemen, das die herrn vnd landleut, so jungstlich alhie in versamblung gewest, auf euer angelegne supplicaten vnd darüber von eerlichen personen aufgenummen bericht zu hilff vnd befurderig gemelts Crabatschen druckhs ainhundert taller bewilligt haben. Darauf

numals ainen e. l. einemer, hr. Seruati von Tauffenpach, solch geld vor wenigen tagen Ambrosen Frölich zu Wien zuer pfacht verordnet hat, welches ir alda zuersuchen vnd daselb euer gelegenhait nach weiter zu verordnen werden wissen. Das haben wir euch auf euer schreiben zu andwort nit verhalten vnd vns alle denen gnaden Gottes befelchen welen. Datum Graz, den 28. tag august 61.

An hr. Primusen Trubar a e. l. in Steyer predicanten.

Izvorni koncept, Miscellanea, fasc. 8., br. 17.

V. U Ljubljani 1563. *Primuž Trubar priobčuje Antunu Dalmatincu i Stjepanu Istrijaninu (Konzulu), da je fratar iz Bišća njihov prievod novoga zavjeta obnašao u obziru jezičnom lošim i nerazumljivim.*

Vobis ambobus denuo ea, quae uera et certa sunt, de vestra translatione scribo. Quod quidam monachus, nomine Joannes, natione ex Wytz, (Bihać(?)), qui te Stephanum bene novit, videtur mihi et alijs syncerus, pius et doctus concionator in lingua Croatica, hic iam in Labacensi Franciscano monasterio utitur medicinis suasu et consilio dom. doctoris Georgii Reiffinger, alioquin se sustentat in Novamiesta, siue in Nova ciuitate apud Metlikam. Iste praedictus monachus misit ad me, ut sibi dem ad videndum vestrum Croaticum nouum testamentum. Et re diu propensata d. Reyffinger instabat suo nomine rogando, ut sibi illud mittam, dedi sibi vnum exemplar legatum et petij Rauffingerum, ut ab monacho inquirat cum summa modestia, quid nam sentiat de ista vestra translatione. Et die vno redijt d. Reyffinger, retulit, monacho summe displicere vestram versionem propter inusitata et incognita vocabula, phrasim et constructionem, item orthographiam. Haec percipiens significauit d. baroni Achatio de Turri, qui mecum vna cum Rayffingero profectus ad monachum amice et fideliter rogauimus, an ita se haberet, quod multa errata et falsa in vestro testamento inueniantur, respondit: dicam vobis veritatem. In hac versione non esse observatam phrasim et constructionem et in orthographia multa esse errata, sed in sensu ipso parum uel nihil esse erratum. Et cathéchismus Croaticus est pessime translatus; tandem conclusit, dicens: velim in primo, ut tuum nomen in hoc Croaticum testamentum non esset positum, quia non est translatum. Et exemplaria nullibi uendere poteritis. Horum verborum sunt testes praedicti d. baro Achatius ab Turri, d. Georgius doctor, physicus Labacensis, et alter quidam monachus Dalmata, nomine Petrus, guardianus. Et huic monacho daturi sumus aliud exemplar non ligatum, quem emendet, et ita emendatum vobis transmittemus. Si ista domino nostro baroni Vngnadio refferre velitis, est in arbitrio vestro. Quare quid porro sit vobis cum vestra versione agendum, Videte et bene promeditamini vobis non luditur; vos, non ego dabitis Deo, hominibusque rationem. Ego silebo post hac et cum vestra versione prorsus nullum volo habere comertium. Res erat bene consulta, vt Labaci fieret versio, vos tamque uero huius modi tragedias mouistis contra

me. Valete et quidquid agitis, agite prudenter et respicite finem. Negotium vestrum est magni momenti. Vester Truberus.

Reverendis et pijs viris domino Anthonio Dalmatae et Stephano Consuli, habitantibus Vraci apud dominum baronem Johannem Vngnad, fratribus in Christo honorandis.

Suvremeni priepis u zem. arhivu u Ljubljani, fasc. 54., sl. d.

VI. G. 1567—1591. *Bilješke o protestantih u okolici Karlovca i Metlike.*

1567. Grgur Vlahović, prodikator, javlja staležem Kranjskim, da su se potužili prodikatori Kranjski knezu Jurju Zrinskomu na provizora grada Dubovca (kod Karlovca), da on sile čini protestantom i njihovu jur kršćenu djecu daje na novo krstiti po katoličkim svećenih. Isto tako čini nasilja i pop (župnik) Nikola (Vuičić) u Ribniku, koji je zabranio protestantskim svećenikom prodikati.

1574. U Metlici bio je prot. prodikator Mihalj Matičić. Na njega je bila tužba, da je živio pokraj svoje žene još s jednom djevojkom.

1574. februara 4. Gradjani Metlički umoliše prodikatora Grgura Vlahovića, da dobe za prodikatora na mjesto Mihalja (Matičića) Nikolu Tuškanića iz Krupe kraj Črnomlja. To dozvoliše kranjski staleži. Prodikator Mihalj molio je sam odput te je kazivao, da ide na župu u vojvodstvo (herzogthum, okolica imanja Zrinsko-Frankopanskih oko Ozlja, Ribnika, Novigrada, Skrada, Dubovca itd.), a tu župu da mu je podielio knez Zrinski. U molbi se kaže, da će sa Tuškanićem biti zadovoljni i „papiste“ i da će ga pomagati kod gradnje crkve. Od gradjana Metličkih podpisani su na molbi: Štefan Razumović, Mihalj Vožić, Šime Gund, Juraj Gund, Juraj Dorčić.

1581. Očituje se obćinsko vieće u Metlici, da je kapitularna crkva prazna i pusta. Komptur (njemačkoga reda) da je dužan dva svećenika i 5 kapelana držati, a da ima u svem samo jedan svećenik. Zvona zvone badava; ako otidu prodikatori, neće nitko ostati, da službu božju vrši, zato da nemogu odputiti prodikatora i učitelja.

1582. Petar Vokmanić (Wokhmainius, Woimaininus) bude odtjeran iz Metlike po cesarskoj (nadvojvodovoj) naredbi i zabranjeno mu bude prodikati. On se odseli blizu Metlike na zemljište vlastelina Semenica, odakle je latinskim pismom zamolio vlast, da mu bude prosto povratiti se u Metliku. Još god. 1585. živio je na gruntu Semenicevom.

1582. 5. maja. Staleži (verordnete) kranjski javljaju generalu grofu Josipu Turnu u Karlovac, da je u Karlovac otišao prodikator Antun Neopolitanus (Novomješćanin). Osim njega da je u Karlovcu još jedan prodikator Joakim, pa zato zamoliše staleži generala, da Napolitanus svakoga mjeseca jedan put polazi u Črnomalj, što general takodjer dozvoli.

1584. julija. U Karlovcu bio je luterski prodikator Sebastian Folberger; taj je takodjer u Bihać putovao u vjerskih poslovi, tražeći naknadu troškova od ratnoga vieća u Gradcu.

1591. junija. Die in Crain erachten, billig zu sein, dass der prädikant zu Carlstadt Bartholomeus Simplicius und sein zuegewidmeter Windischer prediger nit allein ir bisher austehenden verdienen bezalt, sondern sie auh khünftig aus dem einnehmeramtb in Crain quatermberlich besoldigt werden.

— septembra. Juraj Gotschier (Windischer predikant) moli ratno vieće, da mu se izplati ono, što je Karlovačka vojska darovala za njegovu izbavu iz turskoga sužanjstva.

Iz spisa u arhivu zemaljskom Ljubljanskom (u Rudolfinu) i iz zapisnika »Croatica« u registraturi ratnoga ministarstva u Beču.

VII. U Ozlju 1579. junija 29. Knezovi Juraj i Nikola Zrinski potvrđuju darovnicu protestantskoga prodikatora u Krupi Petra Lukića, rođenja Ozaljca, kojom isti daruje Franji Desiću, upravljačelju Zrinskih imanja u Primorju, djedinsku kuću u Trgu pod Ozljem i zemljišta u Brezniku.

My Jwray gozpodyn Zrynzky, Rymzke czezarowe y kralyewe zwytlolzthy tharnyk mestar, thanachnyk y kapytan, j Myklowws takogy gozpodyn Zrynzky, recheme czezarowe zwytlolzthy kapytan. Na znanye dayemo y wa thom nassem lyztw zlamenwyemo wzym, kym ye doztoyno, kako dohody pred naz Ferenacz Dessych, zlwga nas y gradow nassyh w Prymoryw gwbernator, y doneze pred naz yednoga lyzta imenom y rwkom Petra Krwpskoga predikatora pyzanoga, w koyem lyztw podpwnoma ztoy napyzano yedno walowanye, da ye waz zwoy deel wykowychyno w hysah, zemlyah, zynokossah y w wynogrady recheny Petar predicator, cha ye ymyl owdy pod Ozlyem w nassem imanyw, darowal y wa wyke daal imenowanomw Ferenczw Dessychw, zlwghy nassemw, j molyl naz ye recheny Dessych Ferenacz, da byzmo my recheno walowanye y darowanye Petra predykatora od rychy do rychy w nas lyztw prepyzali, y da byzmo ga w nyem pothwerdyly, da by w naprydak w nyem mogal bythy ztanowyth. My zato pokyh dob w rechenoga Petra predykatora pyzmw y waluwanyw nyzmo dwomy, zlysawsy molbw zlwghy nassegalyzth y walowanye Petra predykatora od rychy do rychy onako kako ye zam pyzal y walowal, wchynyzmo prepyzathy wa nas lyzt na we rychy: Wzym y wzakomw, pred koteryh posten y doztoyan obraz y oblazt pryde tha moy othworen lyzt, naypoprey pred gozpodyna zmosnoga kneza Jwryja Zrynzkoga y pred kneza Myklowwsa Zrynzkoga, kako yos ladawczy aly officialy meny popyzathy przytoye, pred kneza Jwryja Zebythya, kneza Gaspara Barylowyttya y wech wzake werzthy wrednym y doztoynym w nyh chazthy bwdy znano zada y potle, kako Ja Petar Lwkych, ztanom bwdwchy zada w Krwpy polagh gozpodyna Pwrstolarya, yedan kerschanzke were wuchenyk, darowah y przykazah dobrowolnym zakonom (pre)z wze hynawschyne aly okolyhoyenya kw drwggw rychyw knezw Ferenczw Dessychyw moyw wzw dedynw y kwpleno, cha me przytoy pod gozpodynom Zrynzkyw knezom Jwryem w poly y w wu gory, wynograd yedan ky lesy polagh Gargwra Perychya, Myklowwsa Dyaka

bratha w Breznykw pry s. Krysw, za kotery, ako by moy zynowczy delaly kakoww zmwtnw, more ym ze lahko branythy, da zmo mynyly yednw poztath na nywah, ony meny poztat sezty deel wynograda, ja nym pry Skadny moy deel nywe, y polwdnyk na Jeresewyh nywah pry Kney. Item w poly ye jedan kwz nyw w delyh, kady e moy treti deel rechenyh nyw, the yzte nywe lese tyk polagh Markossewacz loze, w zynokosse Leschewya nywe threthy deel, na kray zynokosse yedne nywe trethy deel, zynokosse kolyko ye dwga do potoka y do Kyrynowe zynokosse threty deel, od koga deela yma Pryzalach Petar w zalogw yedan kwzacz, cha ze kase, kako ze kozy, polagh Krayachychew na Wuzdaszczyczah nywah trethy deel, w Klwchw yednw nyww, na koteroy nym rechenym zynowczem przytoy jos w jezen mekothw pozeathy, za gnoy sytak dylythy na polowyczy zymenom pomochy. W Trgw hyse polagh hyse Gherghchewa zyna treti deel, grede polagh Wynczalycha Saleta y Geryttya Gargetta, pol yedne grede, cha zwa z moyim bratom Iwanom byla kwpyla pod Ozyem pol hyza, pry wynogradu mene waz hyz dopada, za koy w drwghyh hyzyh ymam dele w hyzw pry hysy, w hyzw pry wynogradw w Skotowyczy zyroth moyh polowyczw, zwdy sytny skrynye zyrotam bwdythe od mene darowany, yedan badan y yedan zwd wynzky my e potryban, cha wzamem za ze, Bogh otacz nebezky darwy naz, da nam zwoga zwetoga dwha y prawo lywbawyw karschankzko y bratynzko warhw toga, zato preporwcham moy zmosny mylozthywy gozpody wzdy moyw wekowechnw zlwsbw. Datum in Castro Ozel, mensis juni die 29, ano domini millesimo quingentesimo septuagesimo nono. Podpyzan ye wzeh gory rechenyh pokoran Petar Lwkych, predikator Krwpczky, manu propria. Zatho gory ymenowanoga Ferencza Dessyttya, zlwgw nassega, y po nyem nyegowa oztanka, wa wzem onom, cha mw ye Pethar predykator darowal, dobrowolno twerdymo y oberh toga, cha godyr by ze naz przytoyalo w dohodkyh y w zlwsbah zada yly w naprydak w rechenom Petra predykatora dylw y kakoww godyr by prawyczw k nyemw imati. I my tho gory ymenowanomw Ferenczu Dessytthyw, zlwghy nassemw, za nyegowu wernu zlwsbw dayemo y darywyemo, y wa wzem nyega zlobodymo, da ye yma y dersy on y nyegow oztanak wa wyke, komw danyw y walowanyw na pothweryenye daly zmo rechenomw Ferenczw Dessytyw, zlwghy nassemw, y nyegowu oztankw ow nas (lyzt) pod pechate nasse y rwk nassyh podpyzanyem w gradw nassem Ozylw, na dwadezethy y dewety daan myzeczca junia letho jezero peet zto, zedamdezet i dewethi.

Jwray Zrynzky s. r.

Myklowz Zrynzky s. r. (Z. P.) (Z. P.)

Izbornik na papiru u mojoj zbirci.

VIII. U Ljubljani 1582. maja 31. Staleži kranjski pozivlju evangeličkoga propovjednika u Karlovcu, Antuna Novomješćanina, da uz nagradu obavi i crkvenu službu u Črnomlju, tim više, što ima u Karlovcu i pomoćnika.

Vnser gruess vnd guette willen zuwor. Ehrwürdiger geistlicher herr, lieber freundt. Wier ersuchen hiebey den h. obristen in Crabaten, auf der gmain in Tschernembl vnd aller in derselben refer gessessenen, so zur Augspurgerischen Christlichen confession sich bekennen, bey dieser einer ersamen landschaft gethanes anhalten, sonders vleiss, damit der herr, in ansehung alda in der besazung Carlstatt neben euch noch ein predicant vnderhalten wirdet, vnd das ainer je vnder weillen wol zuentratten, euch erlauben vnd zugeben wolle, bemelte Christliche gmain zu Tschernembl, dorten ihr auch hievor vorgestanden, mit der predigt Gottes worts zum wenigsten ainmal des monats zubesuchen vnd wan etwo von nöthen vnd euch ankhundet wurdet, dahin zu khomben vnd die sacramenta der khindstauf vnd d. h. nachmals zu administriren. Also wollen wir vns ainer ersamen landschaft wegen bey euch vil weniger ainlicher verwaigung besorgen, euch auch zu etwas ergötzlich auf solch bemuehung vnd etwa erhaltung eines klepper hiemit auf ein jahr ain vnd dreissig gulden Reinisch bewilligen.

Laibach, den letzten mai 82. Die verordenten. Den ehrwürdige geistliche Anthonio Neapolitano, Christlichen prädicanten in der hauptfestung Carlstatt.

Izvorni koncept u zem. arhivu u Ljubljani.

IX. U Ljubljani 1584. decembra 1. Staleži kranjski odredjuju, komu se imadu priposlati pojedini primjeri slovenske biblije.

Von ainer ers. landschaft des fürst. Crain wegen derselben provisionirten diener und schulinspector Adamen Bohoritsch wirdet hiemit auferlegt, dise hernach verzeichneten posten zu uerrichten, als nämlich:

Erstlichen solle er denen auf Steyr zu handen h. Georg Seyfriden von Teubeneckh in Cillerpoden erlegen lassen gemeines pundts in weissen leder Slauonische biblien neun und vierzig, vnd aber deren vneingebundenen drei vnd sechzig, der halben die fuhr bestellen vnd piss dahin vnd gehn Schwarzenstein das fuhrlohn entrichten.

Item gleichermassen denen aus Khärndten an iren deputat vngedundener Slauonischen biblien neun vnd vierzig zuefordern.

Mer denen von Laybach soll er dreyzehn eingepundene Slau. biblien, darunter eine mit gold stekhein aufs rathaus, die obrigen zwelf aber zwischen den mittl des innern rhats in namen vnd von wegen einer ers. landschaft deren stände der Augsburgerischen confession oferieren.

Auch die weil Sebastian Andreitschen an seiner der fuhr halben aussgaben laut seines gefertigten auszugs ein rest aussteet, sol er Bohoritsch den selbigen ausstendigen rest entrichten vnd seine des

Andreitschitsh gehabte mühe aine angebunden Shlavyonisch bibel in namen deren stende auch verehren.

Item nachdem sich Andre Marschalch, khürschner vnd bürger zu Laibach, von wegen einer ersamen landschaft deren ständen Augpurgischen confession verwanten in herein bringung der biblisch. bücher bemühet hat, sol er Bohoritsch gemelten Marschalchen auch eine Slav. eingepundene bibel offeriren.

Dieweil dan auch die h. einer er l. schulinspectores für guet achten, damit diser ainer ers. l. stipendiaten in der hebung irer muetter sprach bleiben vnd khünftiges den lieben vatterlandt in den khürchen vnd schuellen dienen mögen, soll dem nach Adam Bohoritz Mathiae Drosten, Marco Khumprechten vnd Andriae Schwaiger durch Andreen Marschalcher gehen Tübingen, gleich wie auch denen zwayen khnaben Adamo Bohoritsch vnd Johan Snoilschoik, welche in der fürstlichen schuel pforten an der Saal in Türingen studieren, durch M. Benedictus Pirotter, provisionirten angehenden diser einer l. in Cran predicanten, jeden eine vnd also allenthalben fünf Slauonische eingepundene biblien hinaus vnd zue fürdern.

Vnd nachdem der wollgeborne h. Jobst Joseph graf vnd freyherr von Thurn vnd zum Creiz, obrister, aine in weisse leder gepunlene Slavonische bibel vmb bezallung begert, solle wolgemelten herrn dieselbige begerte bibl er der Bohoritsch ohne entgelt anhendigen. Also wirdet auch denen von Ogulin auf ir bittlich anlangen eine gemeine eingebunden Windische Bibel zu handen herrn Martin Gallen von Gallenstein zum Graffenweg, einer ers. l. in Crain verordneten, anzuwendigen gewilgt.

Gleichesfals auch den rectori scholae sambt denen fünf seinen ollegis solle jeden derselben an gemain gebunden Windisch bibel ich in der sprach zu yeben haben mögen, zuegestellt werden. actum Laybach den ersten tag decembris am vierundachzigsten.

Izvornik u zem. arhivu u Ljubljani, fasc. 54, sl. g.

X. U Ljubljani 1591. novembra 13. Staleži kranjski dozvoljuju ropovjedniku Bartolu Simpliciusu te njegovim drugovom, crkvenim ljudem i učitelju u Karlovcu predujam od 50 fl.

Von einer ers. landtschaft dises hertzogthums Crain wegen derelben einnehmer h. Philippen von Sigersdorf zu Grosswinkhlen vnd chrattenthurn anzuzeigen. Nachdem der ritterschaft vnd kriegsegiment zu Carlstatt bestehlten predicanten Bartolmae Simplicio uf sein supplicieren für ime vnd seiner mit collegas, kirchendiener nd schuelmaister daselbst vnder zu Carlstat 50 gl. Rh. dergestalt ir zu strekhen bewilligt worden, das sie es inen zu nechsten auf ie Crabatischen grenizen folgenden lehen an irer dienstgebür iederumb abziehen lassen vnd wolermelter er. landschaft guet rachen sollen, das er h. einemer ine h. Bartholomeo solche 50 gl. R. uf angeregtes sein für sich selbst gedachte seine mit collegen ethanes erbiethen vnd geding hierauf vnd gegen quittung aus-

zehle. Die solle ime herrn einemer bei ambt raittung euer guet ausgab passiert werden. Laibach, den 13. Novembris a. 1591.

Koncept u zem. arhivu u Ljubljani, slovo f. 59. g.

XI. U Ljubljani 1592. januara 10. *Staleži kranjski izvinjuju kod generala Karlovačkoga dulje izbivanje prodikatora Bartola Simpliciusa, kojega oni u staležku službu primiše.*

Wohlgeb. etc. hr. obrister. Wir haben aus vns vnlangst gethaken schreiben vernomen, was gestalt er diser ainer ers. landschaft seinen bishero gehabtten feldtprediger, Bartlme Simplicius, alda in diensten zu stehen fridlich bewilligt. Wie wir vns nun anstat wohlgedachter ersamen landtschaft vnd für vns selbs solcher erwisenen friedtlichen wilfahung gegen dem irem dienstlichen bedanken thuen, sich auch darauf gedachter h. Bartlme hieher verfüegt, also haben wir mit ime seines dienstes an neuung vnd dagegen benennung der besoldung halben albereits einen schluss gemacht vnd zu ainen ers. lande diensten volig angenommen, vmb das er aber anjeczo widerumb zu den hr. hinab zeraisen vnd herauf zu sidlen gedenkht, darunter er zwar alhie durch vns etwas vber die zent in deren bey den hr. drunden zu sein vermaint, aufgehalten worden, bitten wir dem herrn, der wolle je solch sein aussensein zu khainer vnguethen vermerkhen, sondern gedachten prediger alls einer ersamen landschaft diener berufen sein lassen. — Laibach, den 10. januar 1592. Verordnete in Crain. An hr. Obristen in Crabatten.

Koncept u zem. arhivu u Ljubljani, f. 44, slovo g.

XII. Karlovac 1596. aprila 24. *Zapovjednici vojske i vojnici u tvrđji Karlovačkoj šalju svoga prodikača Bartola Vidtmana i dva vojnika do staleža u Ljubljani, da izmole podporu kod podizanja protestantske crkve.*

Wohlgeboren etc. Demnach die alhisige ganze ritterschaft zu ross und fuess, so der reinen Augsburgischen confession zuegethan, vnd vor vil jaren endtschlossen gewesen, in der vestung alhie ain solche khirhen erheben vnd pauen zu lassen, darinnen man das heilige vnd seligmachente wort Gottes dem Christliche beuelch nach predigen vnd anheren khünen. Dieweilen aber seithero wegh des vnruetigen erbeindh Christl. namens den Thürgggen jederzeit solche grosse ver hinderungen vndergeloffen, dass solch vnser wolmainendes vorhaben wider vnsern willen bis auf dato hinderstellig verbliben, haben wir vns derwegen an jezt sambentlich widermallen aus hieuer erlangter verwilligung vnser g. herrn vnd obristen endlich dahin resoluirt vnd entschlossen, solchen vnsern gefasten intent, Gott, den allmächtigen zuehren vnd dan zu mehrer fortpflanzung seines göttlichen worts bey diser jeezigen sehr bequemen zeit in namen Gottes aigentlich ins werkh zu sezen, zu welchen vns dan desto ehunter darinen fortzuschreiten, allain diss zum hochsten verursacht, das wir nemblich sayd erpauung diser vestung niemals

ain aigenes oder stättiges ort, an deme man den wahren gottes dienst vngeirter hette halten vnd verrichten khinen, haben mügen, also das wir vns dardurch nit wenig zu besorgen, da es noch lenger also continuiren vnd nichts hierzue gepaut werden solte, das vielleicht das heilige predigamt gar in abgang vnd vndergang gebracht werden mechte.

Damit aber nun diss vnser furgenombnes gepey zu diser Christlichen versamblung ohne ferrern aufschub vnd ehunder etwo andere ver hinderungen darunter lauffen, desto schleiniger seinen wirkhlichen fortgang gewine, sowohl auch seinen langwierigen stand vnangefochten desto khreftiger verbleibe, haben wir hierauf ja nicht vmbgehen sollen, solches euer g. vnd h. in gehorsamb auch anzufiegen vnd hechstes vleis zu bitten (sintemalen sich leider vnser armuthey zu vollfierung diser khirchen je nicht so weith erstrekht) euer g. vnd hr. wolle vns allen, die wir vnss zu der vnuerfelschen evangelischen lehr je vnd allezeit bekennen, mit ihrer Christlichen dargab vnd getreuen hilf ohne ainiche massgebung in gnaden auch hierzu erscheinen, vmb welches willen wir dan aus ainhelligen schluss andworten dits den ehrwirdigen vnd wohlgelehrten h. Bärtlme Widtman, vnseren evangelischen prediger, ain wort Gottes alhie neben noch andern ime zuegebeten zwayen soldaten zu euer gn. vnd hir hinauf abgefertigt, vnd ime auch sonderlich vier gefertigtige particularien was nemblich ain jedweder Cristlichen kriegsman alda aus seinen vermögen zu gemelten gepey zu geben sich verwilliget hat, an gehendiget, auch ihme benebens anbeuolchen, deroselben ains vnd das andere dessen wegen gehorsamblich mindlich fürzubringen. Bitten derowegen euer g. vnd h., die wollen ermelten h. Widtman anstat diser ers. löb. landtschaft in disem allen, was er in vnsern namen melden wirdet, allen vollstendigen glauben sezen, vnd mit gewehrlichen andtwort abfertigen lassen.

Wir bitten aber euer g. v. h. sonderlich vnd das ganz gehorsamblich, sintenmalen zum holz schlagen in jeczigen eingehenden monat may die aller bequembiste zeit an der handt, vnd auch alles, was zu solchen gepey von notten, gar am leichtesten in die vestung kan gefiert werden, euer g. vnd h. wollen zugleich aus Christlicher lieb dises in veruerten particularien verzeichnete geldt, wo nicht gar, so doch nur den halben thail, bis zu der jezt vorstehenden bezallung darlegen lassen, auf das also gedachtes Gottes haus, so weit mit den geld zugelingen, an jezt gestrakhs gepaut werde, zu welcher erpauung dan auch berait etliche getreue personen furgeschlagen, die sich vmb die sache vmb mehrer befurderung willen, bösstes anzunemen gedacht sein. — Carlstadt, den 24. april an. 1596. N. vnd h. alle haubt, beuelchs vnd andere dienstleute sowol vnder den archibusiren als Theutschen Khnechten alhie.

An den Verwalter der landsshaubtmanschaft, auch verweser vnd verordneten d. fürstenthumbs Crain.

Izvornik u zem. arhivu u Ljubljani 54. g. — Staleži odgovoriše 28. aprila 1596., ali odkloniše zbog vremenite nestašice novaca pripomoć do boljih vremena.

XIII. U Zagrebu 1604. julija 23. *Biskup Simo Bratulić moli nadvojvodu Ferdinanda, da odstrani iz Koprivnice prodikatora protestantičkoga, koj u tamošnjoj župnoj crkvi nauku Luterovu širi pod okriljem vojnoga zapovjednika. Ujedno moli, da se grad Čazma obskrbi ratnim potrebami radi obrambe.*

Serenissime princeps, domine, domine clementissime. Orationum deuotarum ac fidelium seruitiorum meorum in gratiam s. v. humilimam subiectionem. Relatum est mihi pro certo, introductum esse in ciuitatem Kopronczensem et nunc quoque foueri per capitaneum quendam haeticum praedicantem, qui non solum in parochiali ecclesia ritus et dogmata orthodoxae fidei contraria disseminet, verum etiam parochum eius ciuitatis sacrosanctum missae officium, concionesque facientem adeo turbet, ut saepissime cum farinae suae coetu ad fores templi accurat et parochum strepitu tympanorum conciones abrumpere, diuinaque officia intermittere cogat. Quam ob rem pro ratione mei officij rem eam s. v. patefacere uolui, eidem humilime supplicans, dignetur capitaneo strictissime demandare, ut praedicantem statim illinc dimittat, neque ullum deinceps alium recipere sub poena amissionis officij sui ullo modo ausit. Caeterum quia iuxta articulum in proxime Posonij celebrata diaeta conditum, benignamque suae maiestatis approbationem inchoatam arcis Chazmensis restaurationem his diebus, deputatis eo gratuitis huius regni laboribus, continuaturus sum, sicut ex meis alijs et etiam regnicolarum literis s. v. intellexit, ideo s. v. humilime supplico, dignetur eidem arci quantocumque de sufficienti bellica munitione, utpot falcanetis, pixidibus borbatis, mortarijs, pulvere tormentario, plumbo et funiculis fomentarijs, benigne prouidere, ne arx restaurata munitionibus necesarijs destituta aduersus futuros hostium impetus defendi non possit et (quod Deus auertat) in hostium reducta potestatem nobis sit perniciiei. Quam gratiam una cum afflicto hoc regno s. v. sedulo, fideliterque reseruare contendam. Seruet Deus s. v. diutissime florentem ad nominis sui gloriam. Zagrabiae, 23. julij a. 1604. Eiusdem serenitatis vestrae humilimus ac fidelis capellanus. Fr. Simon electus episcopus Zagrabiensis.

Iz vana: Serenissimo principi ac domino, domino Ferdinando, archiduci Austriae, duci Burgundiae, comiti Tyrolis et Goritiae etc.

Izvornik u nadbiskupskom arhivu.

XIV. U Koprivnici 1636. septembra 9. *Gradjani Koprivnički pišući zagreb. biskupu Franji Ergelju o razmirici među župnikom i tamošnjimi Franjevci radi uživanja crkvenih dobara i vršenja crkvene službe, izvješćuju, da su Luterani zaokupili bili staru Franjevačku crkvu, odkuda je luteranske „bubnje i piščala“ odtjerao katolički župnik „misalom“ u ruci.*

Illustrissime ac reverendissime domine et patrone etc. Za status czirkve nasse i plebanussa vassemu gozpocztvu moremo na znanie dati, da ie Bogu hvala, koliko zeromah na krayne varos premore

z pazkum nassega redounika dosta u dobrom redu i sznage, szamo mankauiuchi oltarov poszueczeie za radi koga vu szvoie i nam pri-lichno i moguce vreme vasse gozpocztvo hochemo obnaiti.

Po tom moremo piszati v. g., kako okol velike messe vezda pre-seztne fratri Franciscani u Kopriunicze behu dosli mi neznaiucsi nyhoue miszli niti mestrie, nego szamo to, da velikim kricsem i halouanium nedoztoinum na-sega plebanussa obiducsi szilili ieszu na nekoga dozta maloga imenychia pred poltretie zto letmi fratrom buducsega resignatiu, koterem nas redovnik dobro ie odgouoril, da prez v. gozpocztva kako dioecesanussa i nasz kako protectorov i patronussev czirkuenoga nikom nemore dati, nego onak czelo, k iednu iosce z probolsauaniem, kako zmo mu ie dali u ruke z volium v. gozpocztva dersati i doklam szlusi od niega ladati. Komu fraterzkomu imenicziu i zidu (ke ie negda farouzka czirkva) onakou ie negdasni zacsetek i ztalis. Henricus bonus Kralieuo imenie pri Kopriuniczi dersecse tanquam prefectus bonorum et noni haere-ditarius dominus (kako z nekeh ztareh nasseh listou zbira sze) bil ie fundator i bonorum collator claustru b. v. de Coproncza, komu imenicziu varoskomu na razluczenie dal ie bil nassega sz. Mikloussa, imenia u szemu metalles, ki szu nam i zda u rukah, kako i czirkue faronzke. A po vremenu, gdabi Kopriunicza krainom poztala propter comoditatem praesidij, razmetali szu Nemczy czirkuu nassu farouzku sz. Mikloussa i plebanus moral ie u czirkue klo-strenzke sanctuariomu sacramenta obszklusavati (pokeh dob corpus czirkue klostrenzke nebil zgotoulien, niti celle pozidane, niti fratri continue habitationis bili, nego na csaz dohagali i odhagiali) i mezto czirkue varaske dersati.

Vu to vreme nebilo fratrom unogo let negda i plebanussa ne bilo lahko moci dobiti, nistarmenie za niega zmo sze pascili, da szmo ga i z mukom dobivali. A u neko vreme pred tem toga gore recheni kloster prodecori Lutheranzki obdersaliszu bili i dugo ureme szuoia exercitia u nutre i czirkue imeli, kem Lutheranom czirkue neszu fratri odteli, nego nas uezdasni plebanus nihove bubnie i piscsali poterusi i nie missalom uun goneesi, od ke dob unuter vecs neszu szmeli i neszmeiu do dan danasni.¹ Dalie, gda bi Nemczy nuternie naiuekse csetiri baste szipali iedne trettie ve-like baste te sanctuarium czirkue klostrenzke bil ie positum e dia-metro gde bi chetertu szipati, i zprauili szu bili palere zpraua i tesake, da te sanctuarium raszipliu, a buduchi onda plebanus r. Mathias Sontich, contradicuual ie nomine suae maiestatis i posel taki u Nemski Gradecz, i od herczega ondasniega a vezdasniega

¹ Glede toga ima knjiga crkvenih vizitacija za kotar Komarnički za god. 1660. sliedeću izjavu saslušana svjedoka Mihaela Magića, gradjanina Koprivničkoga: Recordatur insuper, quod olim praedicantes haeretici, cum parochis ecclesiae diu lites habuerint eo, quod ceremonias sectae Lutheri nullatenus eos permiserint intus facere, et quod jdem parochus dictos praedicantes non solum ab ecclesia hac sua removerit, verum coegerit, a ciuitate alio migrare.

czesara Ferdinanda doneszel mandatum poleg koterega poleri oztaiuti szu morali na ztran varosku mezto nihovoga sz. Mikule te sanctuarium. Ou sanctuarium ar ie uezsz bil puzt, po svoieh poszelnikih nas varos Kopriunichki solicitual ie pri niega szvetlozti, da premiszliusi kvar, koga szmo ualualu u razvaleniu czirkve nasse od Staierczeu nesto uezszni dati pinez, kemi bi sze obdersani ure sanctuarium mogel poprauiti, da varosu mezto czirkue perue varasko s niega czirkua bude, i ucsinil ie niega Szuetlost jezero i tri zto rainski dati, k tomu varos prilosil ie szam dreua, csrepa, tesakou, potroska tulikai, a sz. Mikule imenie tuliko ie dalo usze na sanctuarium a uezdasniu nassu czirkuu. Ter tem osznasili smo i u dober red prilosili nasu hisu molitueni. Accedit da szu i szol-dati vsze na to gore rechenu popraui i sznagu po nassih plebanussen a ne frattrou industriae i sollicitatae prikazali jezero i iedno zto raniskih, ki szu i zda gotoui kapitanu u rukah, ke uezda ob Miholiu, kako ti posleniem terminussu poleg comissie lanzke dusen bi dati nassemu plebanussu i czirkvenem szinom pred varassem, keh penez iako se frattron hochie. Zato proszimo v. gozpoczstvo, da bizte iztomu kapitanu nassemu piszali, i niega opomenuli cum exhortatione aliqua cordiali, da te czirkuene peneze personis tantum in commissione expressis et specificatis, i ne drugomu plene depouie coram ut supra, gde li ne, da v. g. noviter pri niega Szvetlozti hocsete ga deferuvati super eo negotio, ar uszi Zagrebcki gozpoda biskupi nassu czirkuu i imenie czirkueno dusni szu braniti i praudami contra quoslibet impetitores boriti sze, na koi imamo protectionales Sigismundi regis anno millesimo quadragintesimo quinto editas. Ko dugouaie v. gozpoczstvo naiperuo pako gozpodin quinque ecclesiensis, potom i gozpodin Boznensis, buducsi vszi comissari, suae maiestatis niega Szuetlozti da na znanie dazte, i polag onoga nassegal izta pizszania uputite ponizno molimo. Koteru dobro ucsinenie v. gozpodstvu Bog hocse naplatiti, a mi szioromah varas zaszzusni se zkazuvati. Koteru gozpodin Bog zdravo i veszelo dugo obdersi. Caproncae 9. 7bris anno 1636.

P. S. Razumeli szmo od nassegal plebanussa, kako zte v. g. na niega m. szklonili bili za imenie v. g. ovde pri Koprivnicze, za koteru na kratko moremo piszati, naulastito imenye biskupzko Bregi zvano, ono szmo mi purgari odkercheli i kruto lepo polie i szinokose ucsinili, od koterega mi biszmo davali bili dohodek, da bi v. g. bili potrebuvali, i po szem szega pokorni budemo liztor v. g. szvoie potrebuie od nasz, ki e dersimo, i na niem nasz branete. Kai sze doztoi Ladiszlava Vlahi ie derse. A na Komarnicze usze Szlouenczi, zko ie ima malo his. A kai sze dole pod v. g. imeniem doztoi, iezt mala i velika Greda nassegal sz. Miklausa na koi imamo Ludoviei i Sigismundi donatiae, i toga veliki del Vlahi derse. Judex, jurati et uniuersa communitas ciuitatis Caproncensis.

Iz vana: Rev. dom. Francisco Erghelio, ep. Zag. etc.

Epistolae, volumen I. u nadbisk. arkiu.

Glede protestanta u Koprivnici ima knjiga vizita arhidjkonata Komarničkoga za g. 1659.—65. sljedeće bilješke:

1659. martij 11. visitata est filialis ecclesia s. Luciae ad vallum praesidij, ubi est sepultura communis tam Croatorum quam Germanorum, cum reclusa particula terrae, septae seorsim, ubi haereticorum ab antiquo tumultatio fuit, eaque de facto durat.

1660. Michael Magich, civis Caproncensis an. 80. recordatur, quod olim praedicantij haeretici cum parochu ecclesiae diu lites habuerint eo, quod caeremonias sectae Lutheri nullatenus eos permiserit intus facere, et quod idem parochus dictos praedicantios non solum ab ecclesia hac sua removerit, verum coëgerit a civitate alio migrare.

U nadb. arhivu.

XV. U Zagrebu, 1641. septembra 14. *Biskup zagreb. Benko Vinković moli kneza Nikolu Zrinskoga, da iz Turnišća u Medjmurju odstrani protestantskoga prodikača.*

Illustrissime domine comes etc. In insula Murakeozensi in villa Turnische dicta exstaret et resideret quidam Praedicantius, sectae, (uti dicitur) Calvinisticae, qui in praefata insula et catholicos novellos in religione catholica turbare et haeticos veteranos tam Calvinistas quam Lutheranistas in eorum erroribus foueret, sicque progressui fidei catholicae in valle Turnische dicta, potestati ac jurisdictioni dom. vestrae ill. ad praesens subiaceret, et in mea dioecesi Zagrabiensi extaret. Ideo vestr. ill. derogatam esse velim, dignetur praefatum praedicantem religioni catholicae aduersantem ac ualde nocentem, modis sibi notis inde exterminare, quo facto ego in locum illius catholicum sacerdotem seueritia et vita sufficientem substituere conabor, ne plebs illa pastore suo sibi necessario distituatur. Super hac mea sancta ac decenti postulatione, optatum a v. ill. d. praestolabor responsum. — Datae praesentes Zagrabiae die 14. 7bris a. 1651. Seruus et amicus B(enedictus) V(inkovich) ep. Zagrab.

Koncept u nadb. arhivu u Zagrebu, epistolae, vol. CXXVIII., br. 20.

XVI. U Zagrebu 1641. septembra 14. *Biskup Benko Vinković šalje u Legrad za katoličkoga župnika Andriju Vinkovića, moleći kneza Nikolu Zrinskoga, da štiti župnika i katolike proti tamošnjim Kalvinom i Luteranom.*

Illustrissimi domini comites et amici etc. Sacerdotem catholicum pro necessitate Catholicorum Legradiensium ad postulationem illorum Legradium mittere decrevi, id quia sine patrocinio vestr. ill. dom. fieri nequit, nam dominationes v. illustrissime cum sint patroni et domini terrestres oppidi Legradiensis, sacerdotem uel per se uel per suos officiales introducere, item eidem de necessaria habitatione ac intertentione providere, defensionem etiam contra aduersarios praestare debeant. Ideo easdem d. v. ill. rogo, dignetur sacerdotem rev. videlicet dom. Andream Vynkovich ad seruiendum

populo catholico Legradiensi a me destinatum Legradinum, uel per se uel per suos officiales introducere, eique de habitatione ab intentione prouidere, mediante populo catholico Legradiensi, cuius introductionj ac mansionj licet Legradienses Caluinistae siue Lutheranistae forte aduersabuntur sive aduersari conabuntur; eorum tamen aduersitatem v. ill. dominationes curare minime debent, nam idem d. v. ill. possunt facere iuxta articulum de libertate conditum, secundum quem ita liberum est catholicis pro exercitio suo catholico habere sacerdotem catholicum, sicut liberum est Caluinistis, ac Lutheranistis pro suo exercitio praedicantem Caluinistam aut Lutheranistam habere; illi novum suum praedicantem habent, quem dominationes v. ill. ad feliciora ac commodiora usque tempora illos habere patiantur, religionem autem catholicam interea propagare ac promouere via legitima satagant. — Datae Zagrabiae die 14. 7bris a. d. 1641. Seruus et amicus B. V. E. Z.¹

Epistolae, volumen CXVIII.

XVII. U Zagrebu 1641. *Zagrebački biskup Benko Vinković pozivlje barona Mikulu Mlakovačkoga (Malakoczya), da se kani Luterove ili Kalvinske vjere i postane katolikom. Radi upućenja u vjeri da je voljan priposlati mu učene i pobožne svećenike.*

Generose domine etc. Znat che w. m., da ye gozpodin Bogh, toli u ztarom, tholi u nouom testamontome polosil bisknphe y oztale redounike, duhoune paztire na to, da bi onj ne liztor nyegha hualili y nyemu zlusili, nego da bi liuchtuo njeghouo uuchili y na prauj put zvelichenija raunali, po kom bj moghli dojti u nebezko kralieztuo, u sitak uekouechnj; y onem duhounem paztirom, ki bi na duse chlouechanzke y na nihovo zuelichenje marliuo pazku nozili, kruto uelik nayem gozpodin Bogh obechal dati. A onem ze, koteri bi na to marliue pazke nemali, gozpodin Bogh toli u ztarom, toli u nouom testamentom u grozi z kastighu. Buduchj zato iaz nedoztoyan biskuph Zagrebechke biskupije y paztir duhounj y uzi toli plemeniti toli neplemeniti liudi u Zagrebachkoj bizkupij ztojechi yezu moye duhoune oucze, pazuchi moye oucze duhoune dusan zam na nye pazku imati, da koya nezabludi, y ako bj koya zabludila, dusan zam ju poyzkati y u jato Chrztuseuo dopeliati, da nepoghine y za nje pogibelnozt nebudem moral ztrasna rachuna gozpodinu Christusu davati. Od onoghih zam razumil, da ye w. m. od jata ovacz duhouneh, tojeto od uernih Christuseveh, otztupila y zabludila, blud jeli Lutor Martina, ieli Caluinus Janusa nazledujuch, koya zta oba dua zbogh zuoyeh bludow naueke poghinula, pothom takouom bludu jezthe, w. m. iz zuete matere Czirkue y uere Chatolichanzke iztu-

¹ O sinu bana Nikole, knezu Jurju Zrinskomu, kaže biskup Aleks. Mikulić u jednom pismu, upravljenom ministru grofu Rosenbergu 19. maja 1687.: Paulini monasterii s. Helenae in Muraköz pulsus omnibus sacerdotibus ex eadem insula tempore Georgij comitis a Zrinio, Nicolai Sigetini filio, pessimo haeretico, soli fidem Romano-catholicam in misera plebe etiam cum vitae periculo conservarunt. (Epist. CXXXI., l. 106.)

pili, prez koye nijeden chlouek nemore ze zuelichiti, kako tho zueti Augustin Tomo 3, libro unico „De fide ad Petrum Diaconum“ capite 37. ouako valuje: Firmissime tene et nullatenus dubites, omnem extra ecclesiam catholicam baptizatum non posse fieri participem uitae aeternae, si ante finem vitae huius non fuerit red-ditus atque incorporatus ecclesiae catholicae. Et post pauca fir-missima tene et nullatenus dubites, non solum omnes paganos, sed etiam omnes Iudaeos, haereticos atque scismaticos, qui extra ec-clesiam catholicam praesentem finiunt uitam, in ignem aeternum ituros, qui paratus est diabolo et angelis eius“. I poke dobe w. m. u Zagrebachkoy biskupije budete ztali, da ztrasna rachuna pred gozpodinom Christusom nebudem od poghibelnozt i nase (od koye nas gozpodin bogh mentuj) daua, dusan zam polagh moje du-houne paztirzke chazti w. m. od bluda odwrachati, i u zuetu mater chirkuu Catholichanzku (zuan koye ne more ze zuelichiti) naurachati y u nyu prepeliati zuoliom y pomochiom gozpodina Christusa, prez kogha nikaj nemoremo uchiniti, koi je naiueksi biskuph y paztirz useh zuoyeh duhouneh ouacz, toyetoh verneh. Uerni ze njeghouj imenuju, koy ze u nyeghove oucharnicze to je to u zuete matere chirkue y polagh toga u uere catholichanzke nahayaiu y u njoy buduchj Christuseue zuete zapouedi, na kuliko ye Chloueku po boshie miloschye moguchye, do konceza sithka zuogha obdersavayu; a oni, koy ze u thom nahayaiu y do konceza sithka zuojegha obztoye, oni ze hote zuelichiti, kako g. Christus uuchi, gouorechi: „qui autem perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Matth. 10. 4. Zato, da ze i w. m. budete moghli praua Christuseua oucza imenouati y u broy uerneh Christuseveh upaztj, w. m. liubezniuem i ochinem zakonom opominam, da imate blud on, kogha nazledujete, ali je Lutor Martina, al ye Caluinus Janusa oztauiti, oztaiusi da imate u oucharniczu Christuseuu, to je to u zuetu mater Chirkvu y u ueru Catholichanzku zastupiti y u njoy do konceza uasegha sithka obztati, ako ze mizlite zuelichiti. Ako togha neuchinite, polegh rechj zuetogha Augustina gori popi-zaneh, zvelichenija nechete dobiti. Opominam takaise w. m. da bi to dobrouolno uchinili, ar ako gha dobrouolno neuchinite, jaz polegh zapouedi g. Christusa oue: compelle intrare, ut adimpleatur domus mea. Luca 14.“ iz zuete matere chirkue i plemenitogha Zlouenzkogha orzaga Articulousew, budem moral w. m. z duhounom paztirzkom sibom na to naghobati; poke dobe uera praua Catholichanzka iest dar od gozpodina Bogha, kaj ze po zuethom duhu daye, kako tho zueti Pael zuedochij (ad Corin. 12.) Daruie naz gozpodin bogh ne listor zdrauyem i vezelyem, negho takaise z prauom uerom Catho-lichanzkom, od kogha dara ne na ouom zuetu plemenitesegha ne haznovitesegha dara, kako zueti Augustin (Tomo 10. sermone 1. de uerbis apostoli) zuedochi, gouorechj: nullae quippe maiores sunt diuitiae, nulli thesaurj, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quam est fides catholica quae peccatores homines saluat, coecos illuminat, infirmos baptizat, fideles iustificat, poenitentes

reparat, justos augmentat, Martyres coronat, virgines, viduas, et coniugales casto pudore conseruat, clericos ordinat, sacerdotes consecrat, regnis coelestibus praeparat, cum angelis sanctis communicat“. Takouom uerom da naz gozpodin Bogh daruie, prozete gha, hoche nam yu dathy, poleh zuoyega opominanya, y obechanya ouakoua: „Petite et dabitur uobis, quaerite et inuenietis, pulsate et aperietur uobis; omnis enim, qui petit accipit, qui quaerit, inuenit et pulsanti aperietur. Lucæ 11.“ Poke debe ste w. m. (kako chuyem) u blud, jeli Lutor Martina, koji frater bil, jeli Caluinus Janusa, koi je plebanus bil, upalli, ueruyem, da o mnogheh kotrigheh uere katolichanzke duoyte. Da ze the thakoue duojnozthj mentujete, gotow sam k vase milozti uuchene y pobosne redounike zuetim pizmom pozlati, koy uaz hote the duojnozthij z pomochium gozpodina bogha mentovati, tako zato, ako ym budete hoteli uerouati. Z tim gozpodin Bogh w. m. zdrauo ij wezelo unogho leth dersi y na prauu ueru katholichanzku (prez koye ze nigdor nemore zuelichiti) dopeliay y u njoy do zmerti potuerdi. Datae praesentes Zagrabiae, die anno dominj 1641. Eaedem vestrae generosae dominationis seruus obsequijs, ac pr. inf. (Benedictus Vinkovich.)

Izvorni koncept u nadb. arhivu, epistolae, volumen XXVIII.

XVIII. U Zagrebu, 1642. junija 10. *Biskup Benko Vinković priobćuje nekom velmoži (grofu Erdediu?), kako je sa baronom Nikolom Malakovačkim razpravljao o vjerskih stvarih, te izrazuje nadu, da će taj velmoža rimskoj vjeri pristupiti.*

Illustrissime domine etc. Literas vestrae ill. dom. 28. maij ex thermis Crapinensibus ad me datas tardius quam par erat, accepi, ad quas iam hactenus respondissem, nisi vestram ill. d. Zagrabiam proxime praeteritis diebus ex uulgi rumore uenturam expectassem. Imo et certum nuncium prius habuissem, per quem praesentes meas, certo ad eandem dom. vestram illustr., mittere potuissem. In praemissis suis ad me datis, occasione proteruiiae et contumaciae magn. d. Nicolai Malakoczi cum dom. vestra illustr. in thermis Crapinensibus existentis mihi scribendum duxit; sciscitando ex me, quid cum eodem in nuperna mea praesentia, ad inuicem habita actum, aut factitatum sit? quid spei de conuersione illius habeam. Ego nuperrime rediens ex Zlathar in Poznanowecz, inde praeter meam intentionem, ex densiatione itineris casu ueni in Ztubiczam, diuertens ad parochum hora quasi promeridiana prima, quaesivi ex parcho, an dominus Malakoczi esset in arce sua Ztubiczensi, respondit parochus affirmative, coepi cogitare, humanum esset illum uisitare ac salutare; simul etiam bonum foret, eundem de conuersione ad religionem Catholicam amplectendam admouere. Sumpta apud parochum breui collatione, adij eundem dominum Malakoczi, alias Zagrabiam uersus properando, quem ubi adijsssem et pro more mihi obuiantem salutassem, ille qui me in palatium suum induxisset, in considentes coepi illi exponere causam aduentus mei.

Primam, ut illum uisitarem et salutarem. Secundam, ut illum ad religionem catholicam capessendam, non alia de causa, quam salutis consequendae, admouerem. Tertiam subiunxi: quod si ille, toties antea monitus, catholicam religionem minime amplecteretur, ego contra illum iuxta postoralis mei officij exigentiam ueluti ouem errantem secundum sacros canones, legesque patrias, imo ot iusionem nuncij apostolici judicialiter in foro spirituali procedere debebo: Etsi processero et sententiam secundum allegata et probata protulero excommunicabitur, excommunicatus pro excommunicato, per omnes Slavoniae ecclesias denunciabitur, denunciatus conuersatione hominum uiuens, sepultura uero ecclesiastica moriens priuabitur; et per consequens aestimationis et honoris diminutionem patietur. Et quis scit, si diutius contumax, et obstinatus in excommunicatione permanserit, forte etiam bona temporalia pro sua rata portione amittet; nam haeresi damnatae adhaerentes in notam incurrunt, ut patet Vladislavi decreto secundo articulo 4., in quo inter reliqua dicitur: „Publici haeretici, adhaerentes damnatae haeresi, notam infidelitatis incurrunt.“ Praemissa, ubi eidem intimassem, respondit: Ego sum liber baro in Slavonia, Croatia et Hungaria, etiamsi non mansero in Slavonia, possum alibi, ubi voluero, manere. Cui respondi: domine esto, quod dominatio vestra magnifica sit liber baro in Slavonia, Croatia et Hungaria ubicunque in dictis manserit regnis, semper debet habere bonam ac ueram fidem, si uult saluari. Nam sine illa saluari non potest, ut docet sanctus Paulus ad Haebreos 11., dicens: Sine fide impossibile est placere Deo. Si impossibile est sine fide placere Deo (praesertim uera) impossibile etiam est saluari“. Dominus Mallakoczi praemissa admisit, addens: Ego habeo bonam et ueram fidem, quia habeo fidem Catholicam, quam uos dicitis et creditis, esse ueram. Nam credo symbolum apostolorum et symbolum Athanasij, qui in eodem suo symbolo dicit: Qui uult saluus esse, ante omnia aptus est, ut teneat Catholicam fidem. Fides autem catholica haec est, ut unum Deum in trinitate et trinitatem in unitate ueneremur etc. Ego (inquit) omnia credo, quae sunt in symbolo Athanasij, ergo sum Catholicus et per consequens verae fidei homo.“ Cui respondi: „qui Symbolum apostolorum et Athanasij credit, fundamentalia quidem fidei credit et habet; verumtamen essent etiam alia praeter praemissa, quae uerus Catholicus credere debet, quae vel in sacra scriptura expresse continentur, ut baptismus, poenitentia, coena dominica, ordo, coniugium legitimum sive nuptiae. Praemissa et alia quaedam expresse continentur in sacra scriptura, quae in praedictis symbolis expresse posita non reperiuntur. Sunt etiam alia credibilia, quae etsi expresse in sacra scriptura non continentur, deducuntur tamen manifeste ex eadem sacra scriptura, ut praedictum symbolum apostolorum et sancti Athanasij. Illa etenim expresse de uerbo ad uerbum, sub eodem ordine, quo conflata essent, non reperiuntur in sacra scriptura expressa, deducuntur tamen manifeste ex eadem sacra scriptura, et firmiter etiam creduntur. Sunt etiam quaedam

credibilia, ex inspiratione spiritus sancti et traditione apostolica nobis per ecclesiam tradita, ac proposita, ut inter reliqua esset baptismus paruulorum“. Ex praemissis ubi ostendissem, multa esse, quae etsi in sacra scriptura expresse et manifeste non continentur, tamen si illa, uel ex eadem sacra scriptura deducuntur, firmiter uel ex dictamine spiritus sancti ac traditione apostolica nobis per ecclesiam ad credendum proponuntur, illa credi debent, et si quis illa non crederet, haereticus esset. Et quemadmodum ille, qui in uno praecepto deliquit, reus est omnium, ut sanctus Jacobus apostolus docet, pari ratione ille, qui omnes articulos catholicae fidei crederet, unum autem non crederet, haereticus esset et pro haeretico haberetur. Post praemissa conuerti sermonem ad dominum Malakoczi, dicens: Ideo dom. vestra magn., si uelit uerus catholicus dici, credere debet, non solum illa, quae in praecitatis apostolorum uidelicet et Athanasij symbolis, expresse scripta continentur, sed etiam illa credere debet, quae manifeste in sacra scriptura non continentur sed ex eadem sacra scriptura firmiter deducuntur, et illa quoque, quae ex inspiratione spiritus sancti, traditione apostolica, nobis per ecclesiam etiam sine scripto ad credendum proposita sunt.

Ad praemissa dom. Malakoczi respondit dicens: se non teneri articulos fidei per ecclesiam ad credendum propositos credere, quia ecclesia non posset condere articulos fidei, nec leges fidelibus Christi imponere. Accepta ad praemissa refutatione, coepit communionem, quae laicis sub una specie daretur, oppugnare. Habita superinde responsione, Missam siue sacrificium missae oppugnare aggressus, multis de illo quaestionibus propositis, ad quas ubi eidem responsum datum fuisset, perrexit ad inuocationem sanctorum et statum purgatorij oppugnandum, super quibus accepta conclusione ultimam coelibatum sacerdotum inuasit. Quibus autem fundamentis praescripta catholica dogmata oppugnavit et expugnare uoluit. Licet Zagrabiam ex itinere praetacto rediens, pro futura cautela, tam illius oppugnationes, quam meas defensiones in recenti memoria habitas consignauerim, ne tamen maiori prolixitate literarum taedium d. v. ill. parerem, eas hoc loci, praesentibus texere omisi, suo tempore, si placebit, illas uidere et legere, d. v. ill. ad lustrandum exhibebo.

Alias quoque quaestiones de alijs materijs ast valde confuse proposuit, nam quandocunque et quamdiu ego ad unam illius quaestionem respondebam, ille interea temporis semper fere plures quaestiones, modo confuso solutione ad priorem quaestionem firmiter cum condita proposuit, ad quas omnes, non fuit possibile simul respondere, qua de re, eundem redargui admonendo, si uelit mecum, uel disputare utiliter, uel de rebus sacris conferre amicaliter, seruet terminos hos, ut dum aliqua quaestio de aliqua materia proponitur, antequam super propositam quaestionem acciperet resolutionem, plures non faceret propositiones; nam ad omnes simul respondere non esset possibile, deinde etiamsi esset possibile, non

tamen esset utile, sed finita una materia, pergamus ad aliam, ordine aliquo seruato. Nam et Paulus nos admonet ad ordinem, et honestatem in omnibus seruandum; iuxta haec omnia honeste et secundum ordinem fiant, ad Bor. 4. Ex litteris d. v. ill. intellexi quod idem dominus Malakoczi coram d. v. magnifica gloriatus sit, se in disputatione victoriam reportasse, libenter scirem, in quo ipse victoriam suam reponit. Nam si in eo locat, quod aliqua eidem concesserim et admiserim, illa videlicet, quae catholica sunt et erant, et cum modestia catholice protulit, talia equidem admisi et admittere debui ueritate expostulante ut ex sequentibus patet:

Nam quando de communione loquebatur dicens: Christus et apostoli suo tempore fideles communicabant sub utraque specie, respondi: id illos fecisse semper, sed non, nam Christus et apostoli aliquando sub utraque specie, aliquando sub una fideles communicabant, quod ex sacris dicitur literis. Item quod cum dixisset, se esse catholicum, quia crederet illa omnia, quae essent in symbolo apostolorum et Athanasij et secundum illa, admisi eundem Catholicum dici posse, non tamen per omnia et in omnibus catholicum uerum dicendum esse, quia non omnia illa crederet, quae uerus Catholicus credit et credere debet. Nam multa alia credenda sunt, quae in symbolo apostolorum et Athanasij expresse scripta non essent, ut supra ostensum est. Ex admissis praescriptis victoriam canere nequit, bene quidem in eo posset, si aliquod dogma haereticum ab ecclesia damnatum, ad illius argumentationem et suasionem uerum esse affirmassem, quod sicut non est factum, ita etiam per illum nullo unquam tempore probari potest.

Quaesivit in suis vestra ill. dom. quid de conuersione eiusdem dom. Malakoczi sentirem, sentio sequentia: Si aliquis doctus ab illo amatus, sciens illius modum disputandi frequenter illum adiret et in terminis ac patientia illum continere posset sacrosque libros signanter controversitas secum haberet, illosque illi ad legendum traderet, et eidem eosdem explicaret, ubi solus eosdem non intelligeret: spem bonam de conuersione illius, (per gratiam Dei) polliceri possem. Quaeram, et ubi reperiam talem personam, mittam illam frequentius ad illum, libros etiam de controuersijs editos illi ad legendum, et personam declarandum mittam, prius, antequam ad uigorem juris contra illum procedendo deueniam. Modo autem illo contra illum procedere, quem vestra ill. d. in suis insinuauit, istis turbulentis temporibus non expedit, sed prius omnes benigne viae et placidi modi praemittendi sunt, quibus praemissis et nihil efficientibus ad rigorem veniendum erit. Datae Zagrabiae 10. iunij a. 1642. Dom. vestrae illustrissimae servus in obsequiis et uti pater in Christo. (Benedictus Vinkovich, episc. Zagr.)

U Zagrebu 1643. Biskup Zagreb. Martin Bogdan moli Rimskoga papu, da može svećenike i preko opredieljenoga vremena rediti i dopustiti brakove u dalnjem srodstvu, pošto kad se župnik odmah nepostavi, mogao bi ga zamieniti prodikator heretik ili šizmatik, koji nemare za zapreke u srodstvu.

Beatissime pater et domine, domine clementissime! Supplicat vestrae sanctitati humillime episcopus Zagrabiensis, his diebus praeteritis a v. s. in episcopatu praefato benignissime confirmatus, ut ei licentiam ordinandi clericos extra quatuor tempora concedere dignaretur. Rationes, cur id petat, sunt: quia imprimis dioecesis amplissima est, Croatiae et Slavoniae regna, partem etiam Ungariae in se complectitur, et ideo multas parochias habet. Secundo, nimis longe et vrbs Romana et nuncios vestrae sanctitatis ab episcopatu Zagrabiensi distant, quos adire nostris pauperrimis hominibus et clericis et supra bursam est et nimis valde difficile. Tertio, quando parochi in confinijs Turcorum uel capiuntur a Turcis uel moriuntur, statim loco capti vel mortui subrogare alium oporteret, quia Turcae saepius excurrentes Christianos non raro lethaliter vulnerant, qui ni statim confessarius ijs adsit, absque sacramento poenitentiae moriuntur et in anima periclitantur, alij vero parochi cum parochiae apud nos longe a se distent, statim haberi non possunt. Quarto denique, quia in ea parte, ubi haeretici et schismatici degunt, cum parochus catholicus moritur, si ei a vestigio alter non sufficiatur, facile uel haeticus uel schismaticus praedicans subintraret.

Petit etiam humillime a sanctitate vestra dispensandi licentiam in causa matrimonij in tertio affinitatis gradu et quarto consanguinitatis. Ratio huius petitionis una, superius etiam expressa est, quia nimirum longe distamus tam ab urbe Roma, quam a Vienna, ubi nuncius sanctitatis vestrae residet. Secunda et principalis. Contigit saepius apud nos, ut se uel affines uel consanguinei in gradibus ut supra per ignorantiam in matrimonium accipiant, qui gradus, cum sint remotiores, non tam facile a saecularibus nonnunquam etiam a parochis rudibus et parum literatis, advertuntur. Si vero postea detegantur et cum ab ijs episcopus dispensare non possit, statim ad praedicantes haeticorum currunt et ab ijs dispensationem obtinent, putantes omnino eam sibi sufficere; et si postmodum cogantur ad separationem, nollentes intelligere, inualidam esse suam coniunctionem et haeticam dispensationem, malunt in propinquam Turciam fugere, quam separari; qua de causa multos etiam domini ipsorum cogere ad separationem non audent, ne per talem fugam publicam aliquid regno damnum inducant. Vnde miseri semper in statu peccati et perditionis perseverant.

Hinc factum est, antea ut propter has causas a sede apostolica, tanquam matre benignissima utraque haec facultas episcopo Zagrabiensi concederetur, quam etiam modernus a v. s. sibi concedi humillime postulat; non ad ullum commodum, sed ad praecavendum suis ovibus, ne in faucibus alias Turcarum inter haeticos etiam et schismaticos, uelut inter rabiosos lupos constitutae, hac etiam

ratione pondus eis ad aeternam damnationem adderetur. Quod in zelo, quem v. s. erga bonum animarum habet, confisus, omnino se sperat obtentur(um). Deus eandem s. v. diu incolumen et gloriosam ecclesiae suae conseruet.

Libelli supplices, Tom. IV. nr. 16.

XX. U Zagrebu 1649. septembra 16. *Biskup Petar Petretić pozivlje gradsko poglavarstvo i zastupstvo u Varaždinu, da priklone Luterana Stjepana Magjara na izpovied kat. vjere, inače da se po hrvatskom zakonu od g. 1636. proti istom postupa.*

Generosi, egregij, nobiles, prudentes et circumspecti domini et amici nobis obseruandissimi et filij in Christo dilectissimi. Non absque graui animi nostri dolore intelleximus, egregium Stephanum Magyer, uirum Lutheranum, in civitate illa nostra domum civilem contra manifesta jura patriae sibi comparasse, unde non mediocriter miramur pietatem vestram et erga veram fidem catholicam alias nobis non incognitum zelum hoc admisisse, nisi forsitan ea spe factum fuisset, ut ipse deposito Lutheranismj errore inter nos bono exemplo ductus ad uerum Christi ouile rediret. Caeterum quia dicit sanctus apostolus, haeticum hominem post alteram aut tertiam admonitionem deuota, dominitiones vestras per praesentes ex officio pastoralj nobis licet indignis incumbente, legibus etiam patrijs adductj, signanter articulo 13 et 26 Sclauoniensi cum caeteris per sacram et regiam mattem. anno dominj 1636. confirmatis, paterne requisitos esse uoluimus, quatenus acceptis praesentibus praedictum Stephanum Magyer admonere faciatis, ut usque ter nonam diem (singulo nouendie pro una admonitione computando) deposito errore Lutheranismi fidem recipiat catholicam, alioquin nos omni meliori modo dicto articulo 28. satisfieri adlaborare cogemur. Vestras dominationes cum gratia Dei et omni prosperitate feliciter valere desideramus, responsum ab eisdem quantotius expectantes. Datum Zagrabiae die 16. 7bris 1649. (Petrus Petretich, ep. Zagr.)

Opazka: Par istarum literarum ciuitati Varasdiensi scriptarum asseruandum.

Epistolae episcoporum, Tom. CXXXIV. (VII.) nr. 12.

XXI. U Čakoven 1671. oktobra 4. *Biskup Martin Borković moli kralja Leopolda, da se odstrani iz Legrada protestantski prodikač, koj još jedini muti u Medjimurju u vjerskom pogledu.*

Sacratissima caes. regia Maiestas etc. . . . Recordabitur sacr. Majestas vestra instantiae meae, in qua demisse exponebam, in tota hac insula alias in dioecesi Zagrabieni existente, unicum inueniri Luteranae nefandae haeresis praedicantem in praesidio Legradiensi cum graui damno salutis animarum in haeresi haerentium et periculo cohabitantium Catholicorum. Ad quam meam demissam instantiam habuit in mandatis inclyta camera Posoniensis, quatenus fiscalium bonorum administratori et dominio comparcionato committeret, de

eodem praedicante quam primum expellendo. Caeterum cum pia intentio sacr. Mattis vestrae (licet dicta camera suo non defuisset officio) hactenus ineffectuata manserit, supplico eidem m. v. sacr., dignetur serio privata sua litera mandare Georgio Joani Chaysestain, uigiliarium praefecto in memorato praesidio Legradiensi residenti, ut sine ulteriori dilatione jubeat, dictum praedicantem abesse. Comotio populi spectato rerum cursu nulla timenda: Aliunde uicinorum praedicantium transmigratio ad rem facilitandam multum operatur, siquidem quantum animos Catholicorum, in uera fide consolidauit, tantum haereticorum uires in resistendo repressit, imo imbecilliores inoptare (dicunt): spero Mattis vestrae sacr. innatum zelum in fide uera catholica propaganda instantiam meam humillimam ultro admissuram. Occupor hic Chaktorniae juxta benignum mandatum Mattis v. s. cum commissario mihi adiuncto ac Graecio exmisso, domino Kaloczy, circa rerum inuentionem aggressuri Deo patrocinante ipsam aestimationem bonorum, non obstante mea debilitate. Vbi ad piam intentionem promouendam Mattis v. Sac. iudicarem tenui meo iudicio expeditionem mandato sacr. Mattis v. ad nos commissarios de repetitione rerum ablatarum per personas cuiuscunque conditionis ac dignitatis existerent, ex quo res ad Mattem v. s. dirigendae, si insimul fuerint, non contemnendum pretium constituturae iudicentur. — In arce Chaktornae 4. octobris a. d. 1671. humillimus seruus et exorator ad Deum: Fr. Martinus Borkovich, episcopus Zagr.

Koncept, libelli supplicis, Tom. I. nr. 21.

XXII. U Legradu 1677. februara 27. *Župnik Legradski javlja biskupu Martinu Borkoviću, da su vojnici u Legradu svečano novoga prodikača iz Berena u Legrad uveli i katoličku župnu crkvu oskrvnuli.*

Reverende in Christo pater mihi semper colendissime. Grauem contra afflictissimum statum hunc vere Catholicum perduellium haereticorum Legradiensium vestrae paternitati reverendae heri pertratam breuiter declarare per praesentes hic volui rebellionem: qualiter nimirum notabilior pars memoratorum perduellium haereticorum peditum, posthabitis Dei timore ac augustissimae Mattis. regiae debita, perpetua et ter juramento solemni confirmata obedientia in pagum quendam tributarium Bereny dictum intrasset, ibidemque praedicantem repertum cum rebus eiusdem uniuersis ad 3 currus levatis ad hunc portum Murae adduxissent, quibus sic peractis heri mane circa ortum solis altera pars tam equestris, quam pedestris ad praespecificatum Murae portum e praesidio obuam accurisset, ac tandem salutato praedicante apertis vexillis tribus cum summo applausu attactum praedicantem cum consorte et prolibus eiusdem in spontanea superiorum trium officialium absentia ordinante ac praecurrente Francysco Inkey, uigiliarum magistro in praesidium induxerunt. Qui haeretici rebelles nec his contenti, uerum

eo tum et in furia eadem ecclesiam hanc nostram orthodoxam catholicam sub diversa et crebra d. parochi facta protestatione nomine et autoritate suae Mattis. sacratissimae inhibitione eisdem expansis vexillis armata manu euaginatīs gladijs, igne et ferro cum prolibus et consortibus inuaserunt, inuasamque ecclesiae portam et chorum eiusdem perfregerunt, violarunt ac campanas ternas vi raperunt et in praesentiam praetacti praedicantis sui in quoddam horreo existenti deduxerunt, quae uniuersa et de facto diu noctuque armis custodirentur. Haec sincero saepe humilique affectu r. v. significare volui, ut super praemissis ad loca debita ac pro remediatione opportuna huic malo euidentissimo (ex quo periculum in mora esset) perscribere et communicare dignetur, quatenus quo citius praeuenire festinent, eosdemque docere, quid sit nugari aut altercari cum principe, contendere, uel iocari cum ipso aut rebellare contra ipsum. Seruus semper obligatissimus. Raptim. Legrad die penultima februarij 1677.

Suvremeni priepis, epistolae episcop. T. CXXXIV. (VII). h. 69.

XXIII. U Zagrebu 1683. maja 2. Biskup Martin Borković pozivlje velikoga župana Varaždinskoga, grofa Mirka Erdedia, da Kalvina ili Luterana Ivana Kodor iz Ugarske iz područja grada Varaždina u smislu hrvatskih zakona odstrani i njegovu kuću za kraljevinu konfiskuje.

Illustrissime domine etc. Nisi scirem ill. d. vestram uerae fidei Romano-catholicae fidelissimum esse promotorem, non praesumerem ad praesentes scribendas descendere, ut pote qui sanctuarium hoc haereditate possideret a maioribus suis, quorum memoria sit in benedictione, quasi sanguine partum in posteris charos transmissa. Proinde cum quidem nomine Ioanes (cognomen ignoro) Hungaria oriundus uel forte profugus, professione Lutheranus uel Calvinista, non ita constat, sufficiat haereticum esse, ex quo in fundo ciuitatis Varasdinensis locum residentiae habere non potuisset, ob praemissam labem in fundo arcis Varasdiensis, spectantis ad ill. d. vestram tamquam Varasdiensis comitatus supremum comitem, residentiam fixisse et domum emisse dicitur, contra apertum articulum 1611. 1628. renouatum et alios etiam tempore onerosi officij mei et quidem in publica regni congregatione tenoris sequentis: Ratione haereticorum renouatur articulus 1628., ne videlicet in hoc regnum recipi queant; aut in eo sedes figere, bona uel domos emere ualeant sub amissione eorundem bonorum pro regno confiscandorum. Pro cuius articuli executione praefatus rev. d. episcopus tamquam pastor fidelis populi inuigilabit, cui etiam ill. d. comes banus braccchio saeculari, si necessum fuerit, auxilio erit. Quid clarius? accederet augustissimi Ferdinandi secundj hoc in passu confirmatio eiusdem articuli, ut alios missos faciam, etiam occasione ciuitatis Varasdiensis, in quam ingredi conabantur dicta labe comaculati haereseos praepulsi licet fuissent. Quare rogo ill. dom. vestram, curet ut dictus

Joannes professione haereticus mox et de facto ex eodem territorio arcensi extradatur, ipsaque domus, si empta esset, juxta regni articulum citatum pro eodem confiscetur. Quod dum spero eandem ill. d. vestram facturam, animatam zelo in praeseruanda Patria a colluvie animar. Orco inscribenti ipsam felicissime ualere cupio ecclesiae Dei et patriae, imo ex super abundanti iudicarem dignaretur ill. dom. v. dare in commissis suis ablegatis uenturis ad futuram congregationem, qui statibus hoc in passu ad effectuationem articulorum animos ex se aptos magis consolidarent. Zagrabiae 2. maij 1683. Fr. M. B. e. Zagr.

NB. Post instantias et comminationes factas haereticus, qui in terreno arcis Varasdiensis domum emerat, confessus fuit in collegio Soc. Jesu; alias privatus fuisset eadem domo et praetio eandem uendens ad mentem articuli. Ita quidam alter, qui in Podraviam titulo pignoris alias Christiana fece maculatus acceperat certa bona, ijsdem priuatus fuit ex regni publica congregatione, quae bona erant assignata ill. d. comiti Joanni Draskouich, a quo et ad praesens possiderentur et bene, ex quo libera fides non esset admissa in hoc regno Sclavoniae in articuli 1608. sed intra fines Vngariae v. m. ita imposterum faciendum

Od sgora: Domino comiti Emerico Erdeody.

Epistolae episcop. T. CXXXIV. (VII), nr. 103.

Suvremeni priepis sa opazkom vlastoručno pisanom po biskupu Martinu Borkoviću u savezu sa ovim pismom biskupovim stoji izvještaj jezuita Dominika Porte iz Varaždina 5. junija 1684. U tom pismu javlja biskupu rečeni jezuit, da zbog kalvina (haeretika) u gradu Varaždinu nije mogao ništa opraviti, premda je radi istoga govorio sa podžupanom Prašinskim i sa kaštelanom u gradu. Taj kalvin ima kuću u Varaždinu i putuje po okolici Varaždinskoj kao trgovac. Na skoro preselit će se iz Varaždina u Drnje. Gospoda u gradu nemare za zapovied biskupovu. Na tielovo bio je u Varaždinu grof Adam Zrinski sa mladom gosposjom; bio je na objedu kod Jezuita. (Epistolae, vol. XV.)

XXIV. 1685. augusta 26. *Biskup Martin Borković moli kralja za odredbu, da se iz Legrada odstrane neke obitelji Arianske, kojih nikad tamo nije bilo a sada misle pod izlikom, da su Lutorani ili Kalvini, tamo se naseliti.*

Sacratissima caesarea et regia Maiestas, dom. dom. clementissime. Quantum et qualem sacratissima Maiestas vestra hactenus salutiferum adhibuisset conatum in suprimendis haeresum execrandis dogmatibus, nulla pars orbis ignorat, unde audacius recurro ad eandem sacr. Majestatem vestram aperiendo, qualiter his euolutis temporibus occasione bellorum in Hungaria certae domus cum familijs alias Arianæ professionis se contulissent Legradinum ad praesidium Majestatis vestrae sacr. post reditum praedicantium Lutheranae et Caluine sectae Legradinum, quo in loco licet dictae sectae Lutheranae et Caluinae praedicantes propter personas certas eadem labe laborantes in dicto praesidio Legradiensi fuissent, donec iussu Majestatis vestrae sacr. pulsati fuissent, nunquam tamen Ariana labes in eodem praesidio Legradiensi fuisset visa, vel eiusdem sectatores, licet forte persona aliqua particularis in occulto fuisset.

Supplico proinde humillime Maj. vestrae sacr., dignaretur dare in mandatis eiusdem loci Legradiensi commendanti Germanico, ita dom. comiti generali Battyan et fiscalium bonorum administratori eiusdem Maj. vestrae sacr. ac domino comiti Adamo perpetuo a Zrin, ut dictae personae Arianae professionis immediate, sicut venerunt, cum familijs discedere compellantur, ne sub praetexta, quod nelint Lutheranam aut Calvinam sectam profiteri ibidem sedem figere permittantur, siquidem uel tacite ad vomitum Arianum relaberentur, utinam ea arriderant tempora, in quibus noviter ingressi cum Lutherani tum Calvinicani praedicantes, eodem ex loco proscriberentur cum Maiestatis vestrae sacr. consolatione ac dioecesis meae, in qua idem praesidium Legradiense esset, salutifero augmento. Quam ecclesiae Romano catholicae seruet inuictissime florentissimam supremum eiusdem protector Deus diutissime saluam et incolumen. Zagrabiae 26. augusta 1685. Fr. M. B. ep. Zagr.

Koncept, epistolae, volumen CXXXI, br. 27.

XXV. U Zagrebu 1686. marta 29. Biskup Martin Borković pozivlje grofa Mirka Erdeda u očigled županijske skupštine, da nastoji uvesti redoviti sud za copernice, da ih nebude ljudstvo hvatalo i spalivalo. Ujedno hvali učinjene mjere proti Luteranu u gradu Varaždinu, a tako da bi se još proti jednom Luteranu u županijskom području postupati moralo.

Literas ill. d. v. de data 19. currentis mensis in Nova curia accepi, in quibus eadem ill. d. v. scribit se indixisse congregationem comitatus Varasdiensis ab aliquo tempore intermissam ob causas emergentes et quidem merito et hoc in Nova curia Chaszarvariensi pro tertia futuri mensis aprilis, ad quam cum ego in persona comparere non possum, si aliqua occurrerent in eadem congregatione nomine meo proponendo, eadem exmissis a venerabili capitulo committere non negligam. Interim inutile licet membrum eiusdem comitatus inclyti tanquam pastor insufficiens spiritualis, commendo ill. d. v. iustitiam administrandi medio suorum, signanter ob personas, quae videntur suspectae de arte nefaria magica, ne omnis cursu juris ordine per indolatam plebem rusticam incaptiuarentur, minus rogo committantur comburendae, cum periculo interdum animarum, sanguine sti. Saluatoris redemptarum, et quod abominandum etiam cooperantibus officialibus, uti audiuissem, licet certo nesciam dominorum terrestrium contra articulos etiam in hoc passu a regno conditos. Instituatur praeuia inquisitio, ac rei ueritate compesta fiat, quod juris fuerit, per d. terrestres jus gladij habentes, aut per ipsum magistratum. Vtinam in alios malefactores, uti sunt homicidae et alios, quos enumerandos non iudico, poena debita executioni indilatae mandaretur. Sane dignum actum conformem ill. suis antecessoribus, immitandum posteris fecerat ill. d. v. in excludendo ex terreno arcis Varasdiensis Luterana labe infectam personam, per quod factum fertur eandem adscripsisse fidei Romano-Catholicae, idem

fieri deberet cum persona residente in eodem comitatu Varasdiensi nota ill. d. vestra, quae secum cohabitantes eadem labe commaculatae nefaria nititur, merito ex patria eliminanda, zelanti hoc in passu ac sapienti pauca. — Zagrabiae die 29. martij 1686.

Epistolae episcop. T. CXXXIV. (VII), h. 117.

XXVI. Koprivnica, 1712. januara 17. Juraj Gothl kapetan *izvješćuje ratno vieće u Gradcu o župi u Drnju, i da se tamo daje 6 fl. mjesečno župniku za uzdržavanje kapelana.*

In bedekh der pfahrei alle tag das ganze jahr hindurch in Dernje in der pfahr kkirchen sein mess lessen muess, damit die aldorthigen inwohner, deren voruahlen sehr viel Lutherischen glauben an sich gehabt, nun aber der mehreste theill an unsern h. catholischen glauben sich bekaeret vnd ergeben haben, khein vrsach fündten in ermanglung eines Gottes dienst zu ihren in der negst jenseiths der Drau stehende Lutherischen dorffschafften befundenden praedicanten zu gehen umb in ihren unfrudirten glauben hartnekhig zu werden, danen hero der pfarer zu Dernja diese monatliche 6 fl. zu einer zuepres vnd uuterhaltung eines capellan, den er auch allezeit haltet seind gereichet vnd bezalt worden.

Vendica 1717. jänner, f. 12. u arhivu ratnoga minist. u Beču.